

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК УНИВЕРСИТЕТИ

Ж.К.ШАБАНОВ

ТУРК АДАБИЁТИДА
ОШИҚЛИК (БАХШИЧИЛИК)
САНЪАТИ

Ўқув қўлланма

Тошкент – 2020

Шабанов Ж. Турк адабиётида Ошиқлик (бахшичилик) санъати.
Ўқув қўлланма. – Т., 2020. – 177 б.

Ушбу ўқув қўлланма “Филология ва тилларни ўқитиши (турк тили)” таълим йўналишида таҳсил олаётган талабалар учун “Турк адабиёти”, “Таржима амалиёти” машғулотида фойдаланишга қўшимча ўқув адабиёти сифатида тайёрланди. Шунингдек, қўлланмадан турк халқ оғзаки ижодини ўрганаётган бўлажак мутахассислар ва турк адабиётига қизиқувчилар фойдаланиши мумкин.

Масъул муҳаррир:

*Филология фанлари доктори, профессор **Қ. Омонов***

Такризчилар:

ТДШУ “Таржимашунослик ва халқаро журналистика”

*кафедраси мудири, PhD **Х. Ҳамидов***

*Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси **Ш. Субҳонов***

Тошкент давлат шарқшунослик университети Ўқув
услугий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган
(01.07.2020 йил 2-сонли мажлис қарори).

ТУРК АДАБИЁТИДА ОШИҚЛИК (БАХШИЧИЛИК) САНЪАТИ

Адабиёт маълум бир миллатнинг урф-одати, анъаналари, ўзига хослиги, шунингдек, ўша миллатнинг барча жабҳаларини ўзида акс эттира олиш кучига эга бўлган соҳа ҳисобланади. Адабиёт нафақат бир миллатнинг турмушида муҳим рол эгаллайди, балки миллатлараро алоқаларнинг келиб чиқиши ва шаклланиб боришига ҳам хизмат қилади. Хусусан, халқларнинг ижоди, бахшилик, ошиқлик санъати каби адабий ёналишлар бизнинг ҳаётимизда муҳим рол эгаллайди. Халқ оғзаки ижоди миллий маданиятнинг таркибий қисми сифатида жуда катта ижтимоий қийматга эга. У халқнинг тарихи, маишати, урф-одатлари, дунёқараши, ижтимоий муносабатлари, орзу-умидлари ҳақида кенг билим беради. Унда халқ бадий диди, воқеликка нисбатан халқона эстетик муносабат ифодаланган. Эстетик сезгилар ривожда, гўзалликни, бадий сўз қадри ва қимматини, она тили бойликларини ҳис қилишда унинг аҳамияти беқиёсдир. Бахши ижро давомида дostonдаги ҳар бир тасвирга мос сўз топиб, ўша сўзларга монанд хатти-ҳаракатлар қилган. Тингловчиларни қизиқтириш билан, ўзи ҳам тобора авжга чиққан. Иқтидорли бахшилар икки-уч кеча мобайнида, ҳатто ойлаб дoston куйлай олганлар. Бахши, одатда, воқеа энг қизиқ жойга етганда куйлашни тўхтатиб, танаффус қилган, бу эса тингловчиларнинг қизиқишини яна ҳам оширган. Бахшилик кечаларига икки-уч бахши ташриф буюрган. Бундай ҳолларда бахшилар ўзаро тортишувга киришганлар: бир-бирларининг иқтидорларини, сўздаги чечанлигини, соз чалишдаги маҳоратларини синаганлар. Тингловчилар уларга баҳо берганлар. Халқ олқишини ололмаган бахши даврдан чиқиб кетган.

Турк адабиётининг адабий мероси бой бўлиб, турфа хил йўналишлардаги ижод намуналарини кўришимиз мумкин. Булар қаторига ошиқлик санъатини киритамиз.

Ошиқлик анъанаси Турк маданиятида муҳим ўринга эгадир. Ошиқ яшаётган жамиятининг сўзловчисидир. Ошиқлик анъанаси кўп асрлар давомида шаклланган, маълум қонун-қоидаларига, шеърнинг мангу ва таъсир кучига эга хусусиятларидан фойдаланган ҳолда авлоддан-авлодга ўтиб келаётган қадриятларнинг бир бутунидир. Ошиқ адабиёти оғзаки адабиётнинг мавжуд барча хусусиятларидан озиқланади. Ошиқ адабиёти шундай бир йўналишки, у ўзи илҳом олувчи барча адабий йўналишларни бир изга солиб, мутлоқ гўзалликка эришиш йўлида интилувчанлик билан илоҳий ишқни диний-тасаввуфий шеърлар билан юксакларга олиб чиқади, кундалик ҳаётнинг ўзига хос гаштини мақтайди, ғам-ғуссаларини адабиёт қаламида ёзувчи, ижтимоий ва шахсий қийинчиликларни, ҳаётнинг баланд-пастликларини акс эттирувчи адабий санъат туридир.

Қўлимиздаги ушбу китоб бу йўналишдаги учинчисидир. Бу китобда Турк адабиёти тарихида Ошиқлик (бахшичилик) санъати унинг ривожланиш тарихи ва бу санъатга XVI асрдан то шу кунимизгача катта хизмат қилган буюк намоёндалар ҳақида сўз юритилади. Уларнинг ҳаёти ва ижоди ҳақида маълумотлар ҳамда ижодларидан Турк ва Ўзбек тилларида намуналар келтирилади. Бу китоб шу билан аҳамиятлики, китобдаги шоирларнинг Ўзбек тилидаги шеърлари муаллиф Ж.К.Шабановнинг ўзи томонидан таржима қилинган. Бу таржималар учун муаллиф деярли 30 йил умрини бағишлаган. Бу китобни ўқиб ўзларингиз ҳам муаллиф-таржимоннинг маҳоратига баҳо бера оласиз деган умиддамиз.

Турк ошиқ адабиёти вакиллари ижодидан тузилган гулдаста ўзбек ўқувчиларига манзур бўлади дея умид қиламиз.

*Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси адабий
алоқалар ва таржима кенгаши раҳбари,
филология фанлари номзоди, доцент
А. Алимбеков*

ТУРК АДАБИЁТИДА ОШИҚЛИК (БАХШИЧИЛИК) САНЪАТИ ТАРИХИДАН

Ошиқ сози билан, созсиз(дилдан) дилдан бадийҳагўйлик усули билан, қалам билан (ёзма шаклда), ёки бу санъатлардан бир нечтасидан бир пайтда фойдаланиб ошиқлик қоидаларига роия қилган ҳолда шеър сўзлайдиган халқ санъатчисидир. Адабиётда бу усул ошиқлик(бахшичилик) усули деб аталади. Онадулуда (Туркия ҳудудларида) 13-аср охирларига келиб шакллана бошлайди. Ошиқ сўзи арабча ашқ, туркча ишик, ўзбекча ёруғ, нур маносини беради. Чанқирили (Туркия вилояти) Аҳмат Талат ошиқ сўзини шундай изоҳлайди:

Ошиқ юраги ишқ билан ёнаётган қалби муҳаббат билан нурланган кишидир.

Ошиқлик адабиёти турк халқ адабиётининг энг жонли ва кеч ёйилган бир бўлимини ташкил этади. Ошиқлик санъати 17-асрда ривожланиб айниқса 19-асрда энг юқори чўққига эришади. Ошиқларнинг етишишида ва халқ орасида танилишида мадрасалар, таккалар, Хонлар-карвонсаройлар, қаҳвахоналар катта рол ўйнаган. Чунки ошиқлар у ерларда билим олишган шогирт тушишган, усталик мақомига эришишган, ана шу жойларда кўшиқлар яратиб, шеърлар битиб, дostonлар ўқиб халқнинг кўнглига йўл олишган, халқ қалбини ва ички кечинмаларини куйлашган, диёрларга, ўлкаларга танилишган. Ошиқларни ижод усули ва куйлашларига қараб илгари куйидаги гуруҳларга ажратишган:

1. Дин ва тасаввуф бахшилар
2. Қишлоқ бахшилар
3. Қўрғон ва шаҳар бахшилар
4. Яничар бахшилар
5. Кўчманчи бахшилар

Ҳозирги даврда уларни куйидаги гуруҳларга ажратишимиз мумкун:

1. Қишлоқ бахшилари
2. Сайёҳ (келиб-кетувчи) бахшилар
3. Қўрғон бахшилар
4. Аскар (ҳарбий мавзуда ижод қилувчи) бахшилар
5. Дин ва тасаввуф бахшилар

Турк адабиётида ошиқлар санъатини қуйидаги 3 даврга ажратишимиз мумкун.

1-давр XVII-XV асрлар.

Бу даврларда ошиқлар асосан диний мавзуда ижод қилишган. Бу давр диний халқ шоирлари Бектошилик-Алавилик асосида шаклланган Юнус Эмро ва унинг давомчилари(издошлари) диний-мистик адабиёт лидерлари ҳисобланиб, сиёсат ва тор машабчилик ҳарактеридан кўпроқ инсонийлик ва мистик хусусиятга эга бўлганлар. Бахшилар тор бир тариқатчи тушунчасида бўлишмаган.

2-давр XVI-XVII аср оралиғидаги бахшилар.

Бу асрлар оралиғидаги бахшиларни фаолиятларига кўра қуйидаги оқимларга ажратиш мумкун.

А) Алеви-Бектоши ошиқлари.

Ҳожи Бектоши Вали тарафдорлари таккалар қуришган. Алеви Бектоши таккалари артофида диний тасаввуф адабиёти дунёга кела бошлайди.

Б) Бошқа йўналишда ижод қилган бахшилар.

Булар Алави Бектоши оқимида бўлмаган бахшилардир. Уларнинг ҳам ўз ўрнида 3 гуруҳга ажратиш мумкун.

1. Яничарлар орасидан етишиб чиққан бахшилар.
2. Жазоир-Тунис ўчоқлари (оиласи)га оид бахшилар. Бу йўналишда ижод қилган ошиқлар Эрон, Румели ва Окденгиз ҳудудларида Усмонли аскарларининг қаҳрамонликларидан илҳомланиб кенг мавзуларда шеърлар

битишган. Уларнинг шеърлари дунёвийдир. Улар бир қанча дostonлар ёзган.

3. Эркин йўналишда ижод қилган бахшилар. Бу бахшилар бирор бир ташкилотга аъзо бўлишмаган ва асосан ишқ, жамият ва инсонлар ҳақида асарлар яратишган.

3-давр XVIII аср охирларидан то ҳозирги кунгача бўлган давр.

Ошиқликнинг санъат даражасига олиб чиққан бахшилар, ўзларининг санъат хусусиятларига кўра қуйидаги гуруҳларга ажратилиш мумкин.

1. Бир хил мавзуларда қўшиқлар қуйлашига қарамасдан, шуҳратлари Туркия чегараларидан ошиб, бутун дунёга танилган ошиқлар: Юнус Эмре, Пир Султон Абдал, Каражаўғлон, Ошиқ Вейсал, Мурод Чўбонўғли

2. Ўзлари яшаётган жамиятнинг санъатчиси сифатида ҳурликка чорловчи ошиқлар: қайғусиз Абдал, Дадалўғли ва б.

3. Бир қанча яничар ошиқлари ва баъзи бошқа ошиқлар каби турли хил фикровчилар ҳамда ҳар хил жамоларга хайқирганлари билан бирон бир жамоага аъзо бўлмаган ва айнаи вақтда ҳамма ҳудудда йўналиши жамоалар томонидан тан олинадиган даражада ижод қила олмаган ошиқлар: Ўксиз Дада, Ошиқ Умар, Ошиқ Суммани, Ошиқ Сайрони, Ошиқ Шенлик ва бошқалар.

XX аср Туркияда ошиқ санъати энг юқори чўққига чиққан пайтлар ҳисобланади. Минг афсуски, XXI асрга келиб ошиқлик санъатига бўлган қизиқиш секин-секин пасайиб бормоқда. Натижада, нафақат дунёда ҳаттоки Туркиянинг ўзида машҳур бўлган ошиқлар бармоқ билан саналарли даражада. Ўйлаймизки, бу санъат ҳали яна ривожланади ва дунёга машҳур ошиқлар етишиб чиқади.

ОШИҚ ҚОРАЖАЎҒЛОН

(Ҳаёти ва ижоди)

Турк адабиётида халқ шеърлятида энг машхур, энг кучли намоёндаларидан бири ошиқ бахши (Қоражаўғлон)дир. У Сайил ўғилларининг давомчиларидан бўлиб Туркиянинг Адана вилояти Боғча туманининг Фарсох қишлоғида туғилган. Торосларнинг Човуртоғ ҳудудида (Аданадаги тоғ тизими) Туркманлар авлодлари орасидан йитишиб чиққанлиги ҳақиқатга яқин. Ҳозирги Туркия давлатининг Анқара, Қайсари, Кўнё, Қораман, Диёрбақир, Мардин ва Халаб шаҳарларини кезган. Миср, Сурия давларларининг Траблус, Рум эли ҳудудларида ҳам бўлган. Узоқ йиллар давомида ғурбатда кун кечирган. Унинг қабри Муд туманининг Чуқур қишлоғида севгилиси Қоражақиз қабри ёнига қўйилганлиги ҳақида маълумотлар бор.

Қоражаўғлон ўзи атрофидаги инсонларнинг жўшқисини, ҳаёт тарзини куйлаган шоирдир. У шеърларининг тиниқлиги ҳис-ҳаяжонга йўлалиги, тушунуши ва куйлаш усули билан бахшилар орасида устун бўладиган шоирдир. Қўлидаги сози билан юртма-юрт, диёр-ма диёр кезиб инсон севгиси ва дунё гўзалликлари ҳақида кўшиқ куйлаган. Турк бахшичилигида у эмг кучлиси ва бекиёсидир. Тарихий турк урф-одатлати ҳақида қишлоқ халқи ҳаёти, халқнинг кўнгли-ю завқи ҳақида тўлиб тошиб завқ-у шавқ билан шеърлар битган. Уларни жондин куйлаган.

У ўзи туғилиб осган жойи ҳақида шундай ёзади:

“Қозон тоғларидандир наслимиз

Ари туркманлардандир аслимиз
Варсоқдири (фарсоқдир) туғилган йилимиз
Гурбат ҳам ёр айлар бизни”.

Иброҳим Аджди Кенди томонидан 1942-йил нашр қилинган ”Оқ шаҳарлик Хожа ҳамда Афанди хотиралари” номли мақоласида шундай ёзади: “Қоражаўғлон 1013-йилда (милодий 1604-йилда) Варсак қишлоғида Қора Илёс хонадонида дунёга келган. Отаси Қора Илёс лақаби Сайл оғли бўлган.

Шоир бир шеърда “oradim yuvayi Bursada boldum” (ахтардим ишқимни Бурсада топдим) ёзганини этиборга олсак, Қоражаўғлон Бурсада уйланиб уй-жой қилган деб эҳтимол қилинади. Унинг:

“saksen beşte bel kemiğim bozuldu,
Ben doksanda mezarımın başında
(саксон бешда бел суягим бузилди
Мен тоқсонда мазоримнинг бошида)

деб ёзганини инобатга оладиган бўлсак, 1674-йилларда анча қариб қолади ва 1679-йилга келиб касалланганлигини тушунамиз. Баъзи манбааларга кўра бу сана яъни 1679-йил унинг вафот этган йили бўлиши мумкун. Қоражаўғлоннинг туғилган йили ва жойи аниқ бўлмаганидек, вафот эткан йили ва жойи аниқ эмас. Баъзи манбааларга кўра унинг қабри Туркиядаги ҳозирги Ичил вилоятининг Мум туманида деб ёзилади. Айнан шу ерда Қорақизнинг (яъни Қоражаўғлоннинг севгилиси) қабри борлиги ҳақидаги маълумот ҳақиқатга яқин деб тан олинади. Баъзи маълумотларга кўра эса, унинг қабри Торсусдаги Эсхобиқоф ғори атрофида деб ёзилади. Аҳмад Ҳамди Афанди эса унинг қабрини Мараш вилоятининг Ғазал яйловида эканлиги ҳамда Қоражаўғлоннинг бу ерда 96 ёшида вафот этканлиги ёзилади. Ғозиантепда Фарит Гинолнинг ўтгазган изланишларига кўра Қоражаўғлон Низибнинг кеклижа қишлоғида дафн этилган. Абнан Сайгин эса қабрнинг Эзрум вилояти Ўлту тумани Панак қишлоғидаги зам-

зам тоғи атрофида Ясамол яйловида эканлигини ёзади. Бундай тахминлар Қоражаўғлоннинг халқ томонидан қанчалар машхур бўлганлигини ва севилганлигини исботлайди.

Қоражаўғлон Юнус Эмро, Ҳожи Бектоши Вали, Бурхли Дада ва Мулла Ҳункорлар таъсирида бир қанча мистик шеърлар ёзган. Аммо унинг ижоди асосан ишқ ва табиатга бағишланади. Қоражаўғлон ўз шерларида Ала(шахло), Қора, қомир ёки ҳумо кўзли, қора эгри ёй, уркук сурма қошли ва ўқ киприкли, исфир балабан жайлон қарашли, инжу садаф тишли оқ олинли (оқ пешонали), асал ёки гултожихўроз дудоқли оғжа гул ёки ой юзли, жуфт ҳолли зулфини гарданига тараган сиёҳ зулфига, оқ баданли, ҳабаш ҳолли, ўрдадек нозил бўйинли, товус қуш қаби дахани нақшли, узун ўрта бўйли салви қаби нозли, қалдирғоч қаби туришли, нозик белли, қумри сасли, қўллари хинали ариларнинг белидек, боғчаларнинг гулидек қизлар, сариқ олтин узуклари, олтин бурамали билак узуклари қаби ўхшатишларга кенг ўрин берган.

Унинг шеърларида Ойша, Донду Дона, Дуриа, Белли, Жаннат, Элиф, Эсма, Хадича, Имина, Фотима, Ҳурия, Лайло, Мариям, Меҳрибон, Шарифа, Ширин, Зелийҳа қаби гўзал келин ва қизлар номларини тез-тез учратамиз.

Баъзи шеърларида Гуржи, Рум, Фаранг ва Араб гўзаллари ҳақида ҳам куйлаганлиги кўринади. Бошқа бир шеърларида эса, сиртига курк ташлаган Афшар ва оққойинли беклар ва йигитлар тилга олинади.

Йигит олан йигит дағдир қаладир (йигит эрсанг, йитиқ тоғдир қаладир)

Бу шеърида билаги кучли қаҳрамон йигитларни мадҳ этса қуйидаги шеърида бекорчи, дангаса йигитлар ҳақида ёзади.

Йигит мағрур гезмак ила бек миулул (йигит мағрур юрса бек бўлурму)

Қоражаўғлон Айдин чўяни Олюсуф беҳиси, Гур олмаси, Султан гиласи, Портақоли бодоми, асали, қаймоғи каби сўзлар билан ўз юртининг бойликларини олтин тупроқларини мева ва сабзавотларини мадҳ этади.

ОШИҚ ҚОРАЖАҰҒЛОН ИЖОДИДАН НАМУНАЛАР

Geri

Neyleyeyim şu dünyanın ziynetin,
Akıbeti ölüm olduktan geri?
İstemem bahçamda bülbüller ötsün,
Benim gonca gülüm solduktan geri.

Çöze idim düğmelerin döşünden,
Öpe idim gözlerinden, kaşından,
Güzelliğin soyha kalsın başından
Ben inli, boranlı olduktan geri.

Yalanmış dünyanın ötesi, yalan.
Felektir muradım elimden alan.
Mısır'a sultan olsam istemem kalan,
Dost ağlayıp düşman güldükten geri.

Karacaoğlan der ki: Bu, ne gal bilmem?
Gelmişim dünyaya, bir daha gelmem.
Alem bir yan olsa, o yari vermem.
Yarin gönlü bende olduktan geri.

* * * * *

Кейин

Не қилайин шу дунёнинг зийнатын,
Оқибати ўлим бўлгандан кейин.
Истамам боғимда булбул сайрашин
Менинг ғунча гулим сўлгандан кейин

Ечсам эди тугмаларинг кўксингдан
Ўпсам эди қошларингдан кўзингдан
Гўзаллигинг сийлов бўлсин бошингдан
Мен инграган бўрон бўлгандан кейин

Ёлғонкан дунёнинг борлиғи ёлғон
Фалактин муродим кўлимдан олган
Миср султони бўлсам ҳам истамай қолай
Дўстлар йиғлаб душман кулгандан кейин

Қоража ўғлон дерки: “бу ҳол не билмам
Дунёга келибман қайта ҳеч келмам
Олам бир ён бўлса, ул ёрни бермам
Ёрнинг кўнгли менда бўлгандан кейин.

* * * * *

Bağlıdır

Niçin odlanmayım, niçin yanmayım?

Deli gönül bir sevdaya bağlıdır.

Özü şirin, sözü şirin bir güzel:

Gamzesi ok, kaşı yaya bağlıdır.

Gariblik, gurbetlik düşmüş özüne.

Kudret sürmesini çekmiş gözüne,

Dökünce zülfünü bedir yüzüne,

Ben sandım ki bulut aya bağlıdır.

Karacaoğlan der ki: Düşmüşken fırsat,

Daha yadlarının etmeyin sohbet.

Söküldü yürekten eski muhabbet,

Şimdi gönlüm nazlı yare bağlıdır.

* * * * *

Боғланмиш

Нега оловланмай, нега ёнмайин
Ошиқ кўнгил бир гўзалга боғланди
Ўзи ширин сўзи ширин бир дилбар
Ҳоли оппоқ қоши қарога боғланди

Ғариблик ғурбатлик тушган ўзига
Қудрат сурмасини сурмиш кўзига
Ёйганда зулфини тушгай юзига
Ўйладинки булут ойга боғланди

Қоража ўғлон дерки: “келганда фурсат
Бегоналар билан қилмагин суҳбат
Оловланди юракда ўша муҳаббат
Энди кўнгил нозли ёрга боғланди.

* * * * *

Geçti

Sabahtan vardım da yoluna durdum,
Gül yüzünü yere yıktı da geçti.
'Sen kimin yarisin' diye de sordum,
Bir cevap vermeden baktı da geçti.

Dilber nerde doğmuş, nerde illeri?
Gürcü mü, yoksa Rum mu dilleri?
Al yanakta açan gonca gülleri
Bir hoşça gönlüme soktu da geçti.

Karacaoğlan der ki: Örölmüş başı.
Daha on beşine girmemiş yaşı.
Ok imiş kirpiğı, yay imiş kaşı,
Atarak sinemi yaktı da geçti.

* * * * *

Ўтти

Эрталаб бордим-у, йўлида кутдим
Гул юзин ерга тикди-ю ўтди
Сен кимнинг ёрисан дея ҳам сўрдим
Жавоб ҳам бермасдан термулди ўтти

Дилбар қай юртда туғилган қайда уйлари
Гуржими ёки юноончами тиллари
Ол яноғида очилмиш шакар гуллари
Ғунча ул кўнглимни титди-ю ўтти

Қоража ўғлон дерки: “боғланган боши
Ҳали ўн бешига кирмаган ёши
Ўқ экан киприги ёй экан қоши
Ўқ узиб сийнамга ёқди-ю отти.

* * * * *

ОШИҚ КҮРҮҒЛИ

(Ҳаёти ва ижоди)

Кўрўғли қаҳрамонликнинг ҳуррият ва озодликнинг рамзидир. Ушбу қаҳрамон номи билан шеърлар битган ошиқ (бахши) Кўрўғлининг туғилган ва вафот этган йиллари аниқ эмас. Бу шоирнинг Турк султони Султон Маҳмуд замонида (1574-1585)-йиллар яшаганлиги ҳақида маълумотлар бор. Усмонли лашкари таркибида Эронга қарши жангларда қатнашганлиги, Болу ҳукумдоридан отасининг кўзларини ўйдирганлиги учун ўч олиш мақсадида тоғларга чиқиб йигитлиги ва инсонпарварлиги, яхшиликсеварлиги билан тилларда дoston бўлади. Халқ қаҳрамони Кўрўғли билан шоир Кўрўғли ҳаётда бир шахсдир:

“Душман келди саф-саф бўлиб тизилди
Пешонамизга қора кунлар ёзилди
Милтиқ пайдо бўлди, мардлик хор бўлди
Ўткир қилиқ қинда занг босар энди”

Кўрўғли шерларида жўшқинлик, йигитлик, мардлик, дўстлик, ишқ-муҳаббат, табиатга севги мавзуларини сода бир тилда ифода этган. Бу шерлар аслида ишқ-муҳаббатни куйловчи шеърий усулда битилган ҳикоялардир. Ҳозиргача бизга халқ қаҳрамон ва шоир Кўрўғлининг 24та асари етиб келган. У “Кўрўғли” достонининг ҳам муаллифидир. Бу дoston Онадолу Туркларининг юракларида яшаётган истаклар, она тупроққа

боғлиқлик қадрятлар ҳамда ҳақлнинг ишонч рамзига айланган. Бу дostonда ифодаланишига кўра Кўрўғлининг асли исми Равшан Алидир. Унинг отасининг исми Юсуф бўлиб Болу бегининг отбоқари бўлган. Отларни яхши кўрадиган бекка Юсуф бир ёш тойни олиб келади. Бек мени масхара қиляпти деб унинг кўзига қайноқ темир бостириб кўрга айлантиради. Кўр бўлиб қолган Юсуф ўғлини ва тойни олиб Болу ҳудудларини тарк этади. Равшан Али тойни отаси таърифлаганидек қоронғу отхонада парвариш қила бошлайди. Маълум вақт ўтгач той худди қаноти бор учқур отга айланади. Равшан отига Ғирот(ўзбек достонида Гиркўк) номини беради. Юсуф ўғли Равшан Али билан Арас ирмоғига боришади ва у ерда Бенгулдан оқиб келиб, Арас ирмоғига қуйилувчи сирли 3 кўпикни кутишади. Бу 3 кўпик 3 сонияда оқиб кейинчалик яна оддий сув бўлиб оқади. Ривоятга кўра Али кўпикдан ичса кўзлари очилгач ёш, кучли, навқирон йигитга айланиб бориб, Болу бегидан ўч олишни керак эди. Фақат Равшан Али кўпикли сувни ўзи ичгач, отасига кўпикли сув олмоқчи бўлади, афсуски, бу орада 3 сония ўтгач сув сирини йўқотиб оддий сувга айланган эди. Равшан Али бундан қаттиқ ранжийди ва отасига кўпиксиз сувни олиб боради. Отаси Юсуф бироз ўксийди. Лекин ўғли кундан- кун кучли, қувватли бўлиб йитишётганини кўради ва менинг ўрнимга у ўч олади деб севинади. Равшан Али ичган 3 қултум сирли кўпикда бири унга абадий ҳаёт, яна бири навқирон йигитлик ва охиргиси эса шоирлик қобилиятини ато қилади. Юсуф ўғлига албатта Болу бегидан қасос олишини ўқтириб оламдан ўтади. Равшан Али эса Гироти билан тоғларга чиқиб кетади:

“Номинг Дул-дул аслинг бир от

Устингда олинар мурод

Икки ёнда учқур қанот

Бошингдаги ёл бўлсайди

Сўйла Кўрўғли сўйла
Ғиротнинг матҳини куйла
Душманни қиражак ерда
Бўз булғанган сел бўлсайди”

Равшан Алининг Кўрўғли номи билан номи дунёда ёйилади. Дара бегига айланиб йўлтўсарлик қила бошлайди. Қилган ҳамма жангларида ғалаба қозонади.

Бозурғонлардан, беклардан аслзодалардан ва подшоҳлардан тортиб олган бойликларини камбағалларга тарқата бошлайди. Учкур оти ва сеҳрли қиличи билан узоқ йиллар шон-шуҳратда яшайди. Замонлар ўзгаради шамшир қилич даври ўтиб милтиқ пайдо бўлади. Мардлик, йигитлик, одатлари йўқ бўлиб ўрнини номардлик, хиёнаткорлик эгаллай бошлайди. Шунда Кўрўғли ўз аскарларини тарқатиб юборади. Қишлоқда тинч осойишта кун кўра бошлайди.

Кўрўғли достони Кўктурклар авлодидан бўлган Ўғузларнинг Хуросон ва Маверайхазар ҳудудларидаги Ироқликлар билан бўлган жанглари ҳақидадир. Бу достонни ўқиб ёки тинглаб ўшал қаҳрамон номидан гапиришни хоҳламаган бирон инсон бормикан Онадолунинг ҳамма тоғлари, катта катта қоялар, даралар, тошлар, уникидир. Ҳар қаерда бир ўрмон бўлса, у ерда бир Шамлибел бордир ва ниҳоятда кўп шаҳар ва қишлоқ уйлариининг эшикларида Кўрўғлининг афсонавий Ғиротининг тақасининг излари бордир.

Кўрўғли достони Турк халқининг энг севимли, энг кўп ўқиладиган қаҳрамонлик, мардлик, шон-шуҳрат ва йигитликни мадҳ этувчи достондир.

ОШИҚ КҮРҰҒЛИ ИЖОДИДАН НАМУНАЛАР

Benden selam olsun Bolu Bey'ine

Benden selam olsun Bolu Bey'ine

Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır

Ok gıcirtısından kalkan sesinden

Dağlar sada verip seslenmelidir.

Düşman geldi tabur tabur dizildi

Anlımıza kara yazı yazıldı

Tüfek icad oldu mertlik bozuldu

Eğri kılıç kında paslanmalıdır.

Köroğlu düşer mi yine şanından

Ayırır çoğunu er meydanından

Kırat köpüğünden düşman kanından

Çevrem dolup şalvar ıslanmalıdır.

* * * * *

Мендан салом бўлсин Болу Бегига

Мендан салом бўлсин Болу Бегига
Чикибон шу тоғларга суянсин энди
Ўк визиллашидан, калкон сасидан
Тоғлар садо бериб куйласин энди.

Душман келиб қатор-қатор тизилди
Пешонамизга қаро такдир ёзилди
Милтиқ пайдо бўлди, мардлик йўқолди
Эгри килич қинда занг босар энди.

Курогли тушарми шуҳрат шонидан
Айирар душманни бошу танидан
Кирот купигидан душман конидан
Кўркувдан шалварлар намланар энди.

* * * * *

Mert dayanır

Mert dayanır namert kaçır
Meydan gümbür gümbürlenir
Şahlar şahı divan açır
Divan gümbür gümbürlenir.

Yiğit kendini övende
Oklar menzili dövende
Kılıç kalkana deyende
Kalkan gümbür gümbürlenir

Ok atılır kalasından
Hak saklasın belasından
Köroğlu'nun narasından
Dağlar gümbür gümbürlenir.

* * * * *

Мард чидайди

Мард чидайди, номард қочар
Майдон гумбур гумбурлайди
Шохлар шохи девон очар
Девон гумбур гумбурлайди.

Йигит ўзи ўзин мактагани чоғ
Ўқлар манзилларни тўлдиргани чоғ
Қилич қалқонларда топганда паноҳ
Қалқон гумбур гумбурлайди.

Ўқ отилар калъасидан
Хақ сакласин балосидан
Куроғлининг нарасидан
Тоғлар гумбур гумбурлайди.

* * * * *

Mavilim

Kimisi pınar başında
Kimisi yolun dışında
Al giyen on beş yaşında
İlle mavili mavili

Kimisi dağlarda gezer
Kimisi incisin dizer
Al giyen bağrımı ezer
İlle mavili mavili

Köroğlu der ki: n'olacak
Takdir yerini bulacak
Mavilim kaldı alacak
İlle mavili mavili

* * * * *

Мовий кўзлигим

Баъзилар булок бошида
Баъзилар йулнинг кошида
Ол киймиш ўн беш ёшида
Мовий кўзлигимдир, мовий кўзлигим

Баъзилари тоғларни кезар
Баъзилари инжудан сеп тузар
Ол кийган бағримни эзар
Мовий кўзлигимдир, мовий кўзлигим

Курогли дейди не бўлгай
Тақдир ўз ишини килгай
Мовий кўзлим меники бўлгай
Мовий кўзлигимдир, мовий кўзлигим

* * * * *

ОШИҚ УМАР

(Ҳаёти ва ижоди)

17-асрда Турк бахшилиқ санъатида энг кўп шон-шуҳратга эришган шоир Ошиқ Умардир. Унинг ҳаёти ҳақида аниқ йўқ. Баъзи малумотларга кўра, у Кўнёда туғилган дейилса, бошқаларида Қримда туғилиб Ойдинга келганлиги ҳақида ёзилади. Яна бир бошқа манбада эса оиласи Ойдинлик бўлиб кейинчалик Қримга бориб қолишган деб ёзишган. Унинг ёзган асарларидан Ошиқ Умарнинг Тур-

киянинг Кўнё вилояти Нодим тумани Гўзлавели қишлоқғида дунёга келган деб тахмин қилинади. Ҳақиқатга яқин бўлган ривоят шудир. Мадрасада тузик таълим олмаган бўлса ҳам ўз устида тинмай ишлаб ўз замонининг энг маданиятли инсони бўлиб етишган. Ошиқ Умар замонининг машхур инсони Ошиқ шарифийдан дарслар олгани ҳақида гап боради. Унинг асарларини диққат билан ўрганиб тадқиқ қилсак, Ошиқ Умарнинг арабча ва форсча билганлиги шоир Садъий ва мавлоно Румий асарларини яхши билганлиги кўринади. У Фузулий, Ҳофиз Шеъррозий ва Садъий асарларини форс тилида ўқий олган.

Дастлабки шеърларини девон адабиётига таянган ҳолда ёзган. Ошиқ Умар, Адлий тахаллусида шеърлар ёзган. Кейинчалик Умар тахаллусини олган. Шеърлардан шу маълум бўладики, Ошиқ Умар усмонийлар армиясида хизмат қилган, жангларда иштирок этган. Турк султонлари IV Меҳмет, II Аҳмат ва II Мустафо даврларида жангларда қатнашганлиги ҳақида шеърларида ёзади. Дунай дарёсидан то Боғдодгача бўлган ҳудуд-

ларни кезган, узоқ умр кўрган. Ошиқ Умарнинг ўлим тарихи ва қабрининг қаердалиги ҳам аниқ эмас. Шоирнинг асари “Сафойи Тескира”да қайд этилишича у 86 ёшида Кунянинг Гўзлави қишлоғида вафот этган ва Қаламлар Бурни мазоридида дафн этилган. Баъзи ривоятларга кўра, Ошиқ Умар 1707-йилда Истамбулда вафот этган ва Устини Искаласида дафн қилинган деб тахмин қилинади. Ошиқ Умар 18 аср ошиқлари томонидан жуда севилган. Унинг мадҳига шеърлар битилган. Ҳатто девон шоирлари ҳам унинг шеърларини севиб ўқиганлар. Сумбулдада, Ваҳби, Иззат Мулла каби шоирлар удан илҳом олишган. Унинг кўп шеърлари машхур бастакорлар куйга солган. Асрларидан бир қисми кичик бир китоб ҳолида (Тошбосма) нашр қилиниб бир неча бор қайта-қайта чоп этилган. У аввало ашқ(ишқ) шоири бўлгани ҳолда ғурбат, дунёнинг фанийлиги ҳақида, ўлим, охира, фалак, севги, ишқ, муҳаббат шикоят мавзусида, пайғамбаримизга ва 4 ҳалифага боғлиқлиги ҳақида, тариқат олимларини улуғлаш, жаҳолат, рийёкорликни енгиш ҳақида, Сулаймон, Иброҳим, Намруд, Олов, Исмоил, Қурбонлик, Айюб, Сабр, Мусо, Тўр каби тарихий ва мифалогик мавзулари унинг ижодига маданият маҳсули сифатида хизмат қилган.

Ошиқ Умарнинг ижоди 2 йўналишда ривожланган:

1. Мадрасалар, таккалар, ойдинлар (зиёлилар), таъсирида ёзилган девон адабиётида оид асарлардир.
2. Халқ орасида юриб дўстлар давраларида бўлиб ошиқларга оид ёзилган асарлардир.

Унинг асарлари Аруз вазнида (мавҳидлар, баҳориялар, истиоралар, ғазаллар, мухаммас ва мусаддаслар) ва бармоқ вазнида (қўшмалар, достонлар) ёзилган. Ҳозирги кунда Ошиқ Умарнинг 1782-йилда Ҳусайн Айвон Сарой томонидан кўчирилиб, Кўнённинг Мавлоно Румий музейида ва Истамбулдаги Яхё афанди Даргоҳий томонидан кўчирилган ва Истамбулдаги Сулаймония музейида сақланётган асарлари нусхалари бор.

ОШИҚ УМАР ИЖОДИДАН НАМУНАЛАР

Sakınırım

Gel ey dilber kan eyleme
Seni kandan sakınırım
Doğan Aydan esen yelden
Seni günden sakınırım

Habibim hışım ile bakma
Ben kulun odlara yakma
Yanağına güller takma
Seni gülden sakınırım

Haldan bilir haldaşım var
Yola gider yoldaşım var
Üç yaşında kardaşım var
Seni ondan sakınırım

Ömer'im der ben de geldim
Tazelendi yine derdim
Sen bir kuzu ben bir kurdum
Seni benden sakınırım

* * * * *

Қизғонаман

Кел, эй дилбар қон айлама
Сени қондан қизғонаман
Тўлин ойдан, эсган елдан
Сени кундан қизғонаман

Севгилим, рашк ила боқма
Мен кулингни ўтларга ёқма
Зулфинга гуллар тақма
Сени гулдан қизғонаман

Ҳолдин билур ҳолдошим бор
Мени англари йўлдошим бор
Уч ёшинда қардошим бор
Сени андан қизғонаман

Умарман дер ки, мен ҳам келдим
Янгиланди яна дардим
Сен бир қўзи мен бир бўри
Сени мендан қизғонаман

* * * * *

Dörtlükler

Ela gözlerine kurban olduğum
Yüzüne bakmaya doyamadım ben
İbret için gelmiş derler cihana
Noktadır benilerin sayamadım ben.

Kaldı deli gönül kaldı hep yasta
Mevlam erdir beni murada kasda
Aşık Ömer eder sevgili dosta
Allaha ısmarladık diyemedim ben

Şimdi almaz oldun benim selamım
Alırsın sevdiğim bir zaman olur
Bana işlediğin işlere nadim
Olursun sevdiğim bir zaman olur

Vücüdum şehrinde nar-ı hasretin
Arttı derinimde derdü fıktratım
Bu aşk Ömerin kadru kıymetin
Bilürsün sevdiğim bir zaman olur

* * * * *

Тўртликлар

Аъло кўзларига қурбон бўлганим
Юзларига боқиб тўя олмадим мен
Ибрат учун келмиш дерлар жаҳонга
Хинду холларинг санай олмадим мен

Қолди нозик кўнгил, қолди қайғуда
Мавлом етказ мени муродга, қасдга
Ошиқ Умар суйлар севгили дўстга
Аллоҳга топширдик дея олмадим мен

Энди олмас бўлдинг менинг саломим
Оларсан севгилим бир замон келур
Менга қилмиш ғайри ишларга пушмон
Бўлурсан севгилим бир замон келур

Вужудим шаҳринда нор-и ҳасратинг
Ортди юрагимда дарду фирқатинг
Бу Ошиқ Умарнинг қадр-у қийматин
Билурсан севгилим бир замон келур

* * * * *

Gitti

Devlet humasını tutayım derken
Uçurdum kolumdan baz elden gitti
Cehd edip ardından yeteyim derken
Hazır turna ile kaz elden gitti

Hudanın verdiğiine olmadım kail
Gönül ata, dona, dilbere nail
Olmuş iken bir dem devlete nail
Kıymetin bilmedim tez elden gitti

Yine cüş eyledi bu derdi yürek
Sinemi çak etti bu çarkı felek
Mevlanın verdiğiine kanaat gerek
Gönül çok isterken az elden gitti

Mevlam verse varabilsem yarime
Elim varmaz oldu kisb ü karime
Bu kara dumandır çöktü serime
Kış eyyamı geldi yaz elden gitti

Ömer içini gör bakma dışına
Çektiğim gelmesin kullar başına
Kimse rahmeylemez çeşmin yaşına
Ağlayı ağlayı göz elden gitti

* * * * *

Кетди

Давлат хумосини тутайин деркан
Учирдим қўлимдан боз қўлдан кетди
Жаҳд килиб ортиндан етайин деркан
Наҳд турна бирла ғоз қўлдан кетди

Худонинг берганига бўлмадим қоил
Кўнгил отга, тунга, дилдорга моил
Бўлмиш экан бир дам давлатга ноил
Қийматин билмадим тез қўлдан кетди

Яна жўш айлади бу дарди юрак
Сийнамни чок этди бу чархи фалак
Мавло берганига қаноат керак
Кўнгил кўп истаркан оз қўлдан кетди

Мавлом берса, борабилмас ёрима
Қўлим бормас бўлди касб-у корима
Коп қаро туманлар чўкди багрима
Қиш айёми келди, ёз қўлдан кетди

Умар ичини кўр, боқма ташига
Чекканинг келмасин қуллар бошига
Кимса раҳм килмас кузинг ёшига
Йиғлая, йиғлая кўз қўлдан кетди.

* * * * *

ОШИҚ ЛЕВНИЙ

(Ҳаёти ва ижоди)

18-асрда Туркияда бахшичилик санъатида бироз сусайишга дуч келамиз. Ошиқлар сони 17-асрдан кам бўлмаган ҳолда 17-асрдэгидек машхурлари ялт этиб ярқираганлари, халқ ичида доврुक қозонганлари жуда кам эди.

18-асрда Авди, Огоҳ, Огоҳий, Ошиқ Али, Ошиқ Боғдодий, Ошиқ Дардли, Ошиқ Комил, Ошиқ Нигорий, Ошиқ Нурий, Ошиқ Содик, Ошиқ Қора Ҳамза, Ошиқ лавний, Ошиқ Сирри ва Ошиқ Сулаймон каби жуда кўп ижодкорлар яшаб ўтишган. Уларнинг орасида энг машхури Ошиқ Левнийдир.

Ошиқ Левний ҳаёти ҳақида жуда кам маълумотлар бор. Айвонсаройлик Ҳофиз Хусайннинг “Мажмуаий Таворих” асарида Ошиқ Левний ҳақида шундай ёзилади: “Левний Туркиянинг Эдирна вилоятидан Истамбулга келади ва Сарой нақшхонасига рассомга шогирт бўлиб ишга киради. Ўз устида тинмай ишлаб машхур рассом бўлиб етишади”. Даврининг энг машхур рассоми даражасига кўтарилади ва узоқ йиллар бош рассом мақомига ишлайди (1730-йилларгача). Унинг қabri Ўтоқчилар Жомеси яқинидаги Оқтурба ёнидаги Саъдийлар Таккаси қаршисидаги тепаликдадир.

Левний Усмонли даврининг миниатурачи расомидир. Унинг айниқса 3-Абдулҳамиднинг шахзодаларига ўтказган суннат тўйига бағишланган “Сурнома” асарида чизилган 137та миниатураси унинг ижод чўққиси бўлиб қолади.

Ошиқ Левний рассомчиликдан ташқари ҳам аруз вазнида ҳам бармоқ вазида шеърлар ёзган, айниқса бармоқ вазнидаги асарлари муваффақиятли

чиққан. Унионг 20га яқин шеърлари топилган. Ошиқлар орасида ўз шеърларида мақоллардан унумли фойдаланишни Левний бошлаб берган. Бу йўналишда ижод қилинган бир қанча дostonлар орасида энг яхшиси ва энг зарваллиси Левнийнинг дostonидир. У бу йўналишда бошқа бахшиларга ўртак бўлган. Аруз вазнида ёзилган бир қанча шеърлари, қўшмалари ҳам мавжуддир.

ОШИҚ ЛЕВНИЙ ИЖОДИДАН НАМУНАЛАР

Демишлер

Tut atalar sözü kalbi selim ol
Gönülden gönüle yol var demişler
Gidr yavuzluğu tab'i halim ol
Sert sirke kabına zarar demişler

Bilirsin alçağı akmadadır su
Kamilin cahile nasihatı bu
İkrarın gözet olma abesgü
Birdir iman ile ikrar demişler

Her kara uzatma elin eteğin
Yelkovana döner ahır emeğin
Nitekim şaşkını gölde ördeğin
Başın kor kışından dalar demişler

* * * * *

Тингла ота сўзин, қалби салим бўл
Кўнгилдан кўнгилга йўл бор, демишлар
Кетгиз ёвузликни табъи ҳалим бўл
Аччик сирка идишга зарар демишлар

Билурсен, номардга тукилмокда сув
Комилнинг жоҳилга насиҳати бу
Иқрорни кўз-кўз этмоқ бесамар
Имон ила иқрор бирдур демишлар

Ҳар корга узатма қўлинг, этагинг
Бекорга кетадур охир меҳнатинг
Билгинким, шошган кўлдаги ўрдакнинг
Бошини қўр ичида топар, демишлар.

* * * * *

ОШИҚ ДАДАЛЎҒЛИ

(Ҳаёти ва ижоди)

Турк адабиётида 19-аср ошиқлар орасида энг машхурларидан бири ошиқ Дадалўғлидир. У ҳозирги Туркия Республикаси Адана вилояти ҳудудидаги Чукурова воҳасида кўчманчилар оиласида туғилган. Дадалўғли ўз асрлари билан ўша кўчманчиларнинг дардларини, ҳаёт ва ички кечинмаларини куйлаган, ўша халқнинг виждони куйчиси бўлган. Ўз асарлари билан Чукурова воҳасида бахшичилик санъатида чуқур из қолдирган. Унинг ҳаёти ҳақидаги маълумотларимиз тахминлар асосидадир. Биз унинг шеърларидан унинг ҳаёти ҳақида билиб оламиз. Аммо у кўчманчи ҳаёт тарзида яшагани ва муқим бир жойда бўлмагани у ҳақидаги фикрларимизни чалкаштириб юборади. Дадалўғли Туркларнинг Авшарлар уруғидандир. У ҳақида Аҳмад Манаманжи ўғлининг ўз оширати(уруғи, сулоласи) тарихидан олган маълумотларга асосланамиз. Дадалўғли ўзининг бир шеърида ўз сулоласининг Нодиршоҳлар авлодидан эканлиги ҳақида ёзади. Унинг туғилган йили аниқ эмас. У 1785-1890-йилларда туғилган деб тахмин қилинади. Дадалўғлининг отаси ҳам яхши шеърлар битган. Дадалўғли деярли таҳсил кўрмаган. Унинг исми ҳам аниқ эмас. Баъзи манбаларда Али ва баъзи манбаларда Вали деб ёзишади. Ҳатто унинг ўлим тарихи ҳақида ҳам аниқ маълумотга эга эмасмиз. Тахминларга кўра, у 19-асрнинг 2-ярмида вафот этган. 19-асрда Чукурова воҳасида кўчманчиларни доимий яшаш шароитига ўтишга мажбур қилиш

бошланади. Шу даврда кўчманчилар ва давлат ўртасида ҳар хил тушунмовчиликлар, тортишувлар ва низолар юзага келади. Бу воқеалар Дадалўғлининг баъзи шеърларида мавзу бўлади. Усмонли давлати 1865-йилда Дарвиш Пошшо (генерал Дарвиш Пошшо) кўмондонлигида аскарларни кўчманчилар ҳаракатларини бостиришда ва воҳада осойишта ўрнатишга юборади. Бостирилган кўчманчиларнинг жуда кўпларини оиласи билан биргаликда турли вилоятларга сургун қилишади. Шундай бир даврда Дадалўғли оиласи Туркиянинг Сивас вилоятига жойлашади. Ҳозирги кунгача бизларга Дадалўғлининг 130та шеъри йитиб келган деб тахмин қилинмоқда. Лекин бу шеърларнинг қанчасини аниқ у ёзганлиги ҳақида билинмайди. Чунки у даврларда кўп ошиқлар асарларини қоғозга туширилмаган, оғиздан оғизга ўтиб юрган. Шунинг учун баъзи шеърлари ҳақиқий муаллифини аниқлаш жуда мушкул. Дадалўғлининг халқ томонидан севилишининг асосий сабаби унинг кучли шоир эканлиги эмас аксинча шоир шеърларидаги кучли самимият ва парвосизликдир. У ҳеч кимдан сўзларини аямаслиги, ўзи яшаётган давр халқининг куйловчиси бўлганлиги ва мавзу танлашда ва уни куйлашда бировларга ўхшашга интилмаганлиги ва ўз йўлидан қайтмаслиги унинг халқ томонидан севилишига сабаб бўлган. У “Бадалиқ ошиқ эмас” яъни май куйчиси эмас. У юшида май ичиб, ошиқ бўлиб, севгилисини қидириб йўлларга тушган бахши эмас. Дадалўғлининг шеърларининг мавзусига ва ёзилишига кўра 3га бўлиш мумкун:

1. Жанговорлик, қаҳрамонлик ва яшаш тарзига оид шеърлар.

Бу тарздаги шеърларининг асосий мавзуси жанг, уруш-жанжал, йигитлик ва қаҳрамонликдир. У ўз оширати ҳақида шеърлар битади. Яшаш тарзи шеърлари эса Авшарлар уруғининг ҳаётига бағишланиб уларнинг ички туйғуларини дилдан куйлайди. Бу шеърларда мардлик ва йигитликни мадҳ этади. У 19-аср кўчманчи туркман очиратларининг урф-одатларини, уларнинг учки дунёсини, кадрятларини тилга олади. Ошиқ йигитлик ўз

уруғига эга чиқиш бир бирларига ёрдам бериш каби қадрятларнинг ёқолиб кетаётган бир даврда бу қадрятларни ҳимоя қилувчи ва уларни сақлаб қолишга интилувчи бир бахши сифатида танилади. Агар ошиқ Корўғли ўз шахси қаҳрамонлиги ва йигитлик ҳақида куйлаган бўлса ўз жамоаси (оширати) номидан куйлаган бахшидир.

2. Юрт севгиси ижтимоий масалалар ҳақида шеърлар.

Дадалўғлининг юрти кўчманчи сифатида кезиб юрган тупроқларидир. У ўз бошидан кечирганларини, ҳаётидаги воқеаларини, саёхатларини, самимий туйғуларини мадҳ этади. Ҳалапдан Чукуровагача Торослардан Яйлагача бўлган ҳудудлар унинг юртидир.

3. Севги ҳақидаги ишқий шеърлари

Дадалўғли бу мавзуда куйлаган гўзаллар тушда кўрган гўзаллар эмас. Халқ орасидаги гўзаллардир. Дадалўғлига шаҳар маданияти ва девон адабиёти ҳам катта тасир кўрсатган. Дадалўғли Қоражаўғлоннинг лирикаси, Кўрўғлининг йигитлик ва мардлик ҳақидаги шеърларини ўз асарларида сингдира олган. Дадалўғлидаги ишқ ҳақиқий ишқдир. Яйлов йўлларида, ўтлоқларда, булоқларда учратган гўзалларига ҳамшаҳри Қоражаўғлондек ошиқ бўлади. У тушларида кўрган гўзалларга эмас, ўз кўзлари билан кўрган ва учратган гўзалларга ошиқ шоирдир. У ўз шеърларида халқ мақоллардан, иборалардан, Чукурова ва Торосларда машҳур бўлган халқ достонларидан ҳам моҳирона фойдалана олган.

ОШИҚ ДАДАЛЎҒЛИ ИЖОДИДАН НАМУНАЛАР

Ўимден гери

Gene geldi yaz ayları
Göçeceğim ōimden geri
Yaz yağmuru sulu olur
Coşar çağlar ōimden geri

Ağaçlar geydi donunu
Kuşlar artırdı ününü
Garip olan vatanını
Anar ağlar ōimden geri

Ağaçlar pürçünü açtı
Kuşlar kılavuzun seçti
Yolumuz gürbete düştü
Garip düştüm ōimden geri

Dadaloğlu der ki bana
Derdim artar ondan yana
Öter bğlbül yana yana
Gözüm çağlar ōimden geri

* * * * *

Бундан нари

Яна келди ёз ойлари,
Кўчарман бундан нари,
Ёз ёмғири сувли бўлур,
Жўшиб оқар бундан нари .

Ёғочлар кийди тўнини,
Қушлар орттирди унини.
Ғариб бўлган ватанини,
Эслар, йиғлар бундан нари.

Дарахт куртагин очди,
Қушлар рахбарин сечди.
Йўллар гурбатга тушдиди
Ғариб тушдим бундан нари.

Дадалўгли дер-ки манга,
Дардим ортар кундан кунга.
Сайрар булбул куюб шунга
Кўзим ёшлар, бундан нари.

* * * * *

Ellere

Oturmuş ağ gelin taşın üstüne
Taramış zülfünü kaşın üstüne
Bir selamın geldi başım üstüne
Alırım kız seni komam ellere

Bir taş attım karlı dağlar ardına
Yuvarlandı düştü yarın yurduna
Ben yeni de düstüm sevda derdine
Alırım ahdımı komam ellere

Atımın kuyruğu cura saz gibi
Divana durmuşta ergen kız gibi
Alarmış yanağı bahar yaz gibi
Getirin Kır atım göçem ellere

Dadaloğlum der oldum kastana
Gelir geçer selam verir dost bana
Kocayıpta dayandırdın postuna
Göçeyim mi kahpe Bulgar ellere

* * * * *

Элларга

Ўтирмиш оқ келин тошнинг устига,
Тарамиш зулфини қошнинг устига.
Саломинг келди бошим устига,
Оларман қиз сени, бермам элларга.

Бир тош отдим қорли тоғлар ортига,
Юмаланди, тушди, ёрнинг юртига
Мен яна тушдим, савдо дардига,
Оларман аҳдимни, қўймам элларга.

Отимнинг қуйруғи жура соз каби,
Турарди балоғатга етган қиз каби.
Қизармиш ёноғи, баҳор, ёз каби.
Келтиринг Гир отим, кўчай элларга.

Дадаўглиман дер, бўлдим касдона.
Утган кетган салом берар, дўст манга.
Улғайибон, урантирдинг пўстимга,
Кўчайми, бевафо Булғор элига.

* * * * *

Bizimdir

Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atları yakın eyler ırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir

Belimizde kılıcımız kirmanı
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir

Dadaloğlum yarın kavğa kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir.

* * * * *

Бизники

Юрди, кўч айлади Авшар эллари,
Оғир-оғир кетган эллар бизники
Араб отлари яқин килар йироқни,
Баланд тоғдан ошган йўллар бизники.

Белимизда қиличимиз безакли, кучли,
Тошни тешар укларимизнинг учи.
Чиқармиш фармонни давлат биз учун,
Фармон подшоҳники, тоғлар бизники.

Дадалўғлим, эрта уриш бошланур,
Милтиқлар сайрайди, ўқлар отилур.
Неча мард йигитлар ерга йиқилур,
Ўлган ўлур, қолган соғлар бизники.

* * * * *

Severim

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Severim Kır atı birde güzeli
Değip on beşime kendim bileli
Severim Kır atı birde güzeli

Atın beli kısa boynu uzun
Kuru surtlısı elma gözünü
Kızın iplik iplik süt beyazını
Severim Kır atı birde güzeli

Atın hoyün sağrı kalkn döşlüsü
Kalem kulaklısı çekiç başlısı
Güzeldir dağ boylu samur saçlısı
Severim Kır atı birde güzeli

At koşu tutmasın çıktığı zaman
Yalı kaval gibi yıktığı zaman
At dört kız on beşe yettiği zaman
Severim Kır atı birde güzeli

Dadaloğlum hile yoktur işimde
Yiğit olan yiğit görür düşünde
At dördünde güzel on beş yaşında
Severim Kır atı birde güzeli.

* * * * *

Севарман

Шу ёруг дунёга келдим, келгали,
Севарман Гир отни, ҳамда гўзални,
Кириб ўн бешимга, ўзим билганим –
Севарман Гир отни, ҳамда гўзални.

Отнинг бели қисқа, бўйни узун,
Сулув юзлисини, олма кўзсини.
Қизнинг инжа-нозик, сутдай оқини,
Севарман Гир отни, ҳамда гўзални.

Отнинг майин сарғи, қалқон тушлигин,
Узун кулоқлиси, чўкич бошлисин.
Гўзалнинг сарви бўйли, қундуз сочлисин,
Севарман Гир отни, ҳамда гўзални.

От тенги чиқмас чопгани замон,
Ёллари най каби куйлаган замон.
От тўртга, қиз ўн бешга киргани замон,
Севарман, Гир отни, ҳамда гўзални.

Дадалўғлиман, ҳийла йўқдир ишимда,
Йигит бўлган, йигит кўрар тушинда.
От тўртинда, гўзал ўн беш ёшинда,
Севарман Гир отни, ҳамда гўзални

* * * * *

ОШИҚ ВЕЙСАЛ

Ҳаёти ва ижоди

(1894-1973)

Гулизор хоним ва Ахмет Бейнинг ўғли Ошиқ Вейсал Шотир ўғли 1894 йилда дунёга келиб, то ҳаётининг сўнгги кунларигача ўз она юртини, Ватанини, дўстларини бахтиёр кўриш учун, созини кўлига олиб қишлоқма-қишлоқ, шаҳарма-шаҳар айланиб чиққан. Болалик чоғида бир кун сигир соғаётиб бир тепкининг қаттиқ зарбидан Ошиқ Вейсалнинг кўзи

чиқиб кетган. Акаси Али ва синглиси Элифнинг қизиқиши, отасининг юксак фидокорлиги туфайли, кўзи ожизлигига қарамасдан, атрофига тўпланган бахшилардан халқ санъатининг битмас-туғамас хазиналарини ўрганган.

Икки марта уйланган Ошиқ Вейсалнинг саккизта фарзанди бўлган.

Вейсал болалик йилларини хотирлар экан шундай дейди: “Эски уйимиз бир хонали эди. Биз икки ака-ука, бир сингил эдик. Шакар беш-олти хонадоннинг бирида зўрға бўларди. Чой ёки қаҳвани умуман билмас эдик. Бир қисир қўйни 38 тангага (қуруш) сотишганини биламан. Бир ботмон, яъни 8 кило ёғ 38-40 танга турар эди, килоси 5 танга... Деҳқонлар кунлик 20 пулга ишларди. Бу атрофнинг ҳамма одамлари Мерсинга, Аданага ишлаш учун кетишар, мартда қайтиб келишар эди. Олиб келишгани 5 межедия. Яъни 100 танга...

Тўққиз-ўн ёшимданоқ саз чалишни бошладим. Отам Ўртақишлоқдаги Мустафо Абдал хонақоҳидан синган саз топиб келди. Боланинг кўзи кўрмайди, қишлоқ болалари билан ўйин-пўйин ўйнай олмайди. Ҳеч бўлмаса шу саз билан овунсин. Чалишни ўрганса тўйларга олиб кетишади, одамлар орасида ҳурмати ошади”, деди ўзига ўзи... Бизнинг қишлоғимизда Хусайн бўлар эди. Уни мулла Хусайн дейишарди, саз ҳам чаларди. Менинг созимни таъмирлаб, елимлаб, ичакдан парда такди, тузатди. Эҳ ўша кунлар...”

Вейсал тасаввуфнинг таъсирини шундай тушунтиради: “Ўртақишлоқда Мустафо Абдал хонақоҳи бор эди. Бузилиб кетганидан сўнг, ўрнига полиция пункти ва ўрта мактаб қурилди. Ҳасан Ота ва Арабўғли Дарвиш Мемет хонақоҳининг қариялари эди. Иккиси ҳам мужаррад эди (мужаррад дегани, уйланмаган, оила қурмаган маъносини беради). Мужаррадлар илми билан танилган кимсалардан бўлади. Уч кун, беш кун, баъзан эса бир ой қолардим хонақоҳларда. Ҳаммадан ҳам Ҳасан Отани яхши кўрар эдим. Етук, сахий бир инсон эди. Йиллар ўтиб, Мустафо Абдал хонақоҳининг тош деворлари орасига киргани каби; Мустафо Абдал хонақоҳининг мавҳумлари Ҳасан Ота билан Арабўғли Дарвиш Мемет, анча вақт Ҳожи Бектош даргоҳида хизмат қилган, қулоқларини тештириб сирға таққанларидан сўнг, иккинчи қулоқларини ҳам тештириш учун Карбалонинг йўлини тутганлар...”.

Қулоқларида жуфт сирға билан Карбалодан қайтганларида, Ҳожи Бектошдан кўлларига “Рухсат қоғози” берилиб Ўртақишлоқнинг Мустафо Абдал хонақоҳига мужаррат Дарвиш “Ота” бўлиб тайинландилар. Бири хонақоҳнинг бузук, тўкилган жойини тузатиш билан шуғулланди, бошқаси тегирмон ясаб, ун, булғур, ёрма, ёғ ола бошлади, мол тўплади.

Уларнинг илмлари доврўғи қисқа фурсатда бутун атрофдаги қишлоқларга ёйилди. Ўртақишлоқнинг аёллари хонақоҳда хизматкорлик қилиш учун бир-бирлари билан мусобақалашишар, кимдир Ҳасан Отанинг, кимдир Дарвиш Меметнинг этагини ўпар эди.

Вейсал мужаррадларнинг кўлини ўпиб, бурчакдаги пўстак устига ўтирди. Ҳасан Ота “Hadisai Şüheda”дан парчалар ўқирди. То қоронғи тушгунча, Ҳазрат Алининг, Пайғамбар Ҳазратларининг қилган ишларидан, қирқлардан, ўн икки имомлардан, Ҳасан Хусайннинг бошига тушганларидан сўзлаб кўз ёши тўкардилар.

Ошиқ Вейсал “78 йиллик бир ҳаёт бу” дерди. “Бир кунда, бир ойда сўзлаб адо қилиб бўлмайди” деб кўшиб кўярди. “Аччиқ ҳаётим бор, фақат мен шикоят қилмайман. Кўзларим кўр бўлди, дунё менга зиндон бўлди, ҳам мени дунё таниди. Шикоятчи эмасман, хотиржамман... Отам, биринчи жаҳон урушида мени бир қизга унаштирди. Саккиз йил бирга яшадик. Онам, отам ўлди. Акам ёлғиз иш қила олмас эди. Қўшниларида бирини хизматкор қилиб олди. У ҳам сиркаси сув кўтармайдиган, жаҳлдор аёл эди. Ундан бир ўғил фарзанд кўрдим, маммаси боланинг оғзида қолиб, бола ўлди. Иккинчиси қиз бўлди. Олти ойлигида ташлаб қочиб кетди. Кейин яна уйландим”.

Ошиқ Вейсал: Қоража Аҳмет сулоласидан бўлган Шотир ўғилларидан бирининг ўғлидир. Бир чечак касаллиги туфайли кўзи кўр бўлган, отаси олиб берган соз билан, ўн ёшидан эътиборан соз чалиб шеър айтишни бошлаган. “Али” исмли бир бахши унга устозлик қилган; шундан кейин қишлоғига келиб кетган ошиқларни эшитиб шеър ва мусиқага қизиқиши ошган. Сивасда ўтказилган “Халқ шоирлари байрамида” (1931) қатнашган кундан кейин, бутунлай бир соз ошиғи бўлиб, ёнидаги вафодор дўсти, сози билан биргаликда дунё кезди.

Отатурк даврининг раҳбарлари Ошиқ Вейсалга ҳомийлик қиладилар, шеърлари, сози ва овози бутун юртда жаранглашига кўмак берадилар. У Орифияда, Ҳасанўғлонда ва Чифтчилар қишлоқ хўжалиги институтларида халқ кўшиқчиларидан дарс беради. 1965 йилда Туркия Буюк Миллат Мажлиси (Туркия парламенти) Ошиқ Вейсалга “Она тилига ва халқнинг миллий бирлигига қўшган хизматларини ҳисобга олиб, давлат бюджетидан

унга муносиб бир маош ажратади: У давлатнинг “Расмий шоири” деб тан олинади. Бир маънода бахшининг қора кунлари ёруғ кунга айланган эди.

Ҳаётининг сўнгида Анқара Юксак Ихтисос Касалхонасида бир муддат даволанган Ошиқ Вейсал, касаллигига ўпка раки деб ташхис қўйилгач, қишлоғига қайтади. Шарқишланинг Шотирўғлу қишлоғига қайтган 79 ёшдаги Ошиқ Вейсал жуда хафа бўлганини ифодалаган, фақат рафиқасининг, болаларининг ва набираларининг ёнида бўлишидан хурсанд эканлигини айтган: “Шунча умр менга етади” деган машҳур бахши ҳар куни атрофдаги қишлоқлардан ва туманлардан келганлар тарафидан зиёрат қилинган, жуда яхши кўрган 43 йиллик умр йўлдоши Гулизор хоним билан биринчи маротаба суратга тушишга рози бўлган Ошиқ Вейсал, энг кўп қайси шеърини ёқтириши тўғрисидаги саволга: “ҳеч қайсисини кам кўрмайман” дея жавоб беради.

Олтита фарзанднинг отаси ва 15 та набиранинг бобоси бўлган Ошиқ Вейсал “Мен ўз қисматимга тарк қилинган инсонман” дейди. Иморат эскирса чўка бошлайди. Инсонлар дунёда ўзларидан бир из қолдирмоғи лозим, дея жавоб беради.

Бу тақдирнинг ортида давоси йўқ ўпка раки касаллиги ётарди.

Beyhude dolaştım boşa yoruldum

Benim sadık yarım kara topraktır...

Беҳуда талпиндим, бекорга хордим.

Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир.

Сивриалан қишлоғида, 1973 йилда тонгга яқин 03:30да “Дўстлар мени эслаб турсин”, дея сўнгги нафасини чиқариб, оламдан кўз юмди.

Ошиқ Вейсалнинг қабри Сивас Сивриалан қишлоғидадир. Бу мақбара халқ томонидан қурилган. Мақбаранинг лойиҳаси Сивас Отатурк ўрта мактаби директори ва расм ўқитувчиси Селахеддин Айдемир томонидан тайёрланган. Вейсалнинг васиятига амал қилган ҳолатда қабрнинг устига

тупроқ ташланган, атрофи паст панжара билан ўралиб, бош қисмида мармар бир устун ўрнатилган. Ушбу мармар устунда буюк халқ ошиғининг чўяндан ишланган ҳайкали, қўлдаги сози билан ўрнатилган. Ва унга мазкур тўртлик ёзилган.

“Açar, solar türlü çiçek
Murat yalan, ölüm gerçek
Kimler gülmüş, kimler gülecek?
Dostlar beni hatırlasın.”

*“Яшнар, сўлар турли чечак,
Мурод ёлгон, ўлим бу-ҳақ
Кимлар кулган, кимлар кулажак.
Дўстлар мени эслаб турсин”.*

Қабринг темир панжараси “V” харфи, нота ва Сивриалан қишлоғи гиламларининг мотиви усулида ишланган. Ошиқ Вейсалнинг сўнгги шеъри шу эди:

Selâm yaz dostlara mektup dolusu
Sağ olsun, var olsun Türk’ün ulusu
Tükenir mi bu dünyanın delisi
Kimi lehte söyler kimi aleyhte.

İnce fikirlerim, keskin sözlerim
Sizler gibi ben de sizi özlerim
Adımlarım doğru, belli izlerim
Fikrim nazarlarda, düşüncem bende.
Gelip dünyaya kim kalmuş nerde
Gelenler gidiyor, kalmak yok burda
Dostunan aradan kalkınca perde
Veysel der, hedefim doğru bir nokta.

ОШИҚ ВЕЙСАЛ ИЖОДИДАН НАМУНАЛАР

Bir Seher Vaktinde Gençlik Çağında

Bir seher vaktinde gençlik çağında
Hayali kalbime geldi gizlendi
Boynum iğri seme serhoş gezerken
Aklımı başımdan aldı gizlendi

Bu sevda başımdan ırılmaz dedi
Aşkın deryaları durulmaz dedi
Her güzele meyil verilmez dedi
Bir baktı yüzüme güldü gizlendi

Hayal mıdır rüya mıdır ben şaştım
Çok aradım köşe köşe dolaştım
Sevda derler bir sahilde ulaştım
Aşkın deryasına daldı gizlendi

Melek miydi huri miydi peri mi
Bir güzele benziyordu durumu
Dedi: Veysel fâşeyleme sırrımı
Bilmem nere gitti noldu gizlendi

* * * * *

Бир саҳар вақтида ёшлик чоғимда

Бир саҳар вақтида ёшлик чоғимда

Ҳаё билан келиб эс ҳушим олди

Бўйним эгри кезарканман маст

Ақлу ҳушимни ҳам у гўзал олди

Бу савдо бошингдан кетмайди деди

Севги дарёлари тўхтамас деди

Ҳар гўзалга кўнгил берилмас деди

Бир кулиб юзимга, эс ҳушим олди

Ҳаёлмикан, тушмикан, билмадим

Кўп қидирдим, ҳамма ердан изладим

Савдо деган бир соҳилга мен етдим

Севги дарёсида эс ҳушим олди

Малакмикан, ҳурумикан, парими

Бир гўзалга ўхшар эди ҳолати

Деди Вайсал фош айлама сиримни

Билмам не бўлди-ю, эс ҳушим олди

* * * * *

Durum

Dünya tebdil oldu durum deęiřti
Kimi aya gider kimi cennete
Dünya güzellendi itibar düřtü
Anne baba yoksun kaldı hürmete.

Bin dokuz yüz altmış yedi yılında
Çirkin sözler gezer halkın dilinde
Ud edep kalmadı kızda gelinde
Büyükler küçüğe gelir minnete.

Bakmaz mısın insanların işine
Kötülükler doğar peři peřine
Mezhep kavgasına din döğüşüne
Sanki varıp sığmamışlar cennete.

Kimisi söz verir sözünde durmaz
Hakikatı doğru sözü duyurmaz
İřledięi suçun farkına varmaz
Ne yüz ile varacaęız ahrete.

Kötülükler memlekete kök saldı
Fitnelik fesatlık arttı çoğaldı
Bu işin islahı Allah'a kaldı
Ulu Tanrı yardım etsın millete.

Tezvirlerin işi gider ileri
Yalancıya itibar yok ekseri

Hilekarın sahtekarın işleri
Yol acıyor rezalete nefrete.

Gitmiyor gönlümün kaderi yası
Doğru söyleene diyorlar asi
Bitmez bu dünyanın kuru davası
Çekil Veysel bir köşeyi vahdete.

* * * * *

Вазият

Дунё ўзгармоқда аҳвол бошқача
Бири ойга кетар, бири жаннатга
Дунё гўзаллашди эътибор тушди
Ота она зордир, оддий ҳурматга

Минг тўққиз юз олтмиш етти йилида
Совуқ гаплар кезар халқнинг тилида
Хеч одоб қолмади, қизда, келинда
Катталар кичикка қолар миннатда

Назоратсиз қолди инсонлар иши
Ёмонлик туғар унинг қилмишидан
Мазҳаб жанжаллари, дин уришидан
Худди боришганда сиғмас жаннатга

Бири сўз берар лек, сўзида турмас
Ҳақиқатнинг тўғри сўзин эшитмас
Қилган гуноҳ ишнинг фарқига бормас
Айт қай юзла борамиз охиратга

Ёмонликлар мамлакатга чанг солди
Фисқу фасод ҳақиқатнинг ўрнини олди
Бу ишнинг ислоҳи Аллоҳга қолди
Улуғ Тангрим ёрдам бер миллатга

Ғирромнинг ишлари кетар илгари
Ёлғончидадир эътиборнинг бари

Ҳийлакорнинг сохта кирли ишлари
Йўл очар разолатга, нафратга

Кетмайди кўнглимнинг тақдири ёси
Тўғри сўзлаганга дейдилар осий
Битмас бу дунёнинг қуруқ даъвоси
Кетгил Вейсал ёлғизликка, ваҳдадга

* * * * *

Gaflet

Şu dünyaya geldim ne oldu karım
Geçirdim günümü gaflet içinde.
Geldi güz ayları geçti baharım
Geçirdim günümü gaflet içinde.

Ne bir aydın olup, ileri gördüm
Ne bir Mecnun olup Leyla'yı sordum
Ne bir doğru yoldan hedefe vardım
Geçirdim günümü gaflet içinde.

Gezdim dere tepe niceler gibi
Bulutlu karanlık geceler gibi
Bir gemi deryada bocalar gibi
Geçirdim günümü gaflet içinde.

Veysel ne ararsan kendinde ara
Tükenmez varlıklar vermiş kullara
Çalışıp da yaklaşanlar o yere
Geçirdim günümü gaflet içinde.

* * * * *

Ғафлат

Бу дунёга келдим, не бўлди фойдам.
Кечирдим кунларим ғафлат ичинда.
Келди куз кунларим, ўтди баҳорим,
Ўтказдим кунларим ғафлат ичинда.

На бир зиёли бўлибкелажак кўрдим,
На бир Мажнун бўлиб Лайлони топдим.
На бир тўғри йўлдан мақсадга етдим,
Ўтказдим кунларим ғафлат ичинда.

Сой-у дашт кездим кўпчилик каби,
Булутли қоронғи кечалар каби,
Дарёда йўқолган бир кема каби
Ўтказдим кунларим ғафлат ичинда.

Вейсал не изласанг ўзингдан изла,
Тугамас, борлиқ берган қулларга.
Ишлаб яқинлашишар у ерга,
Ўтказдим кунларим ғафлат ичинда.

* * * * *

Güzelliğin On Para Etmez

Güzelliğin on para etmez
Bu bendeki aşkolmasa.
Eğlenecek erbulamam
Gönlümdeki köşkolmasa.

Tabirini sığmaz kaleme,
Derdini dermandıryareme,
İsmimi yayılmaz âleme
Âşıklarda meşkolmasa.

Kim okurdu, kim yazardı,
Bu düğümü kim çözerdi,
Kurtlar koyunlar gezerdi
Fikir başkabaşka olmasa.

Güzelyüzü görölmezdi,
Bu aşk bendedir ilmezdi,
Güleki yimet verilmezdi,
Âşık vemaşık olmasa.

Senden aldım bu feryadı,
Bu imiş dünyanı tadı,
Anılmazdı Veysel adı,
O sana âşık olmasa.

* * * * *

Гўзаллигинг бир пулга қиммат

Гўзаллигинг бир пулга қиммат,
Гар мендаги ишқ булмаса,
Яшаш учун ер тополмам,
Кўнглимдаги кўшқ бўлмаса.

Таърифинг сиғмас қаламга,
Дардинг дармондир ярамга,
Исминг ёйилмас оламга,
Ошиқларда машқ бўлмаса.

Ким ўқирди, кимё зарди,
Бу тугунни ким чўзарди,
Қўйлар бўрилапкезарди,
Ўй бошқа бошқа ўлмаса.

Гўзал юзинг кўрилмасди,
Бу ишқ менда тирилмасди,
Гулга қиймат берилмасди,
Ошиқу-мошиқ бўлмаса.

Сендан олдим бу фарёдни,
Шу экан дунёнинг тотди,
Эсланмасди Вейсал оти,
У сенга ошиқ бўлмаса.

* * * * *

Dostlar Beni Hatırlasın

Ben giderim, adım kalır,
Dostlar beni hatırlasın.
Düğün olur, bayram gelir,
Dostlar beni hatırlasın.

Can kafeste durmaz uçar,
Dünya bir han, konar göçer,
Ay dolanır, yıllar geçer,
Dostlar beni hatırlasın.

Can bedenden ayrılacak,
Tütmez baca, yanmaz ocak,
Selam olsun kucak kucak,
Dostlar beni hatırlasın.

Ne gelsemdi, ne giderim,
Günden güne arttı derdim,
Garip kalır yerim yurdum,
Dostlar beni hatırlasın.

Açar, solar türlü çiçek,
Murat yalan, ölüm gerçek,
Kimler gülmüş, kim gülecek,
Dostlar beni hatırlasın.

Gün ikindi akşam olur,
Gör ki başa neler gelir,
Veysel gider, adı kalır,
Dostlar beni hatırlasın.

* * * * *

Дўстлар Мени Эслаб Турсин

Мен кетаман, номим қолар,
Дўстлар мени эслаб турсин.
Тўйлар бўлар, байрам келар,
Дўстлар мени эслаб турсин.

Жон қафасда турмас, учар,
Дунё бекат, қўнар кўчар,
Ой ойланар, йиллар кечар,
Дўстлар мени эслаб турсин.

Жон танадан айрилар гоҳ,
Тутмас мўри, ёнмас ўчоқ,
Салом бўлсин қучоқ-қучоқ,
Дўстлар мени эслаб турсин.

Келмасдим, кетмас эдим,
Кундан кунга ортар дардим,
Ғариб қолар ерим, юртим.
Дўстлармени эслабтурсин.

Яшнаар, сўлар турли чечак,
Мурод ёлғон, ўлим бу – ҳақ,
Кимлар кулган, ким кулажак,
Дўстлар мени эслабтурсин.

Кун намозгар, оқшом бўлар,
Қара, бошга нелар келар,
Вейсал кетар, номи қолар,
Дўстлар ени эслаб турсин.

* * * * *

Eter gayri yumma gözün kör gibi

Kambur felek sanki beni kayırdı
Eşten dosttan nazlı yardan ayırdı
Gizli sırrım memlekete duyurdu
Sanki benim bir ettiğim var gibi.

Kimine at vermiş eştirir gezer
Kimine aşk vermiş coşturur gezer
Kimine mal vermez koşturur gezer
Sanki bunu zengin etmek zir gibi.

Bir kısmına yayla vermiş köy vermiş
Bir kısmına büyük büyük pay vermiş
Sevdiğine güzellikle boy vermiş
Al yanaklar şule verir nur gibi.

Birinin aklı yok deli divane
Bir kısmı muhtaçtır acı soğana
Bir kısmını zengin etmiş yan yana
Şimdi kendi saklanıyor sır gibi.

Kimine saz vermiş çalar eğlenir
Kimi zevk içinde güler eğlenir
Veysel gözyaşların siler eğlenir
Yeter gayrı yumma gözün kör gibi.

* * * * *

Етар бошқа кўзинг юмма, кўр каби

Золим фалак гўё мени қайирди
Йўлдош, дўстдан, нозли ёрдан айирди
Сирларимни бу ўлкага ёйдирди
Гўё менинг бир гуноҳим бор каби

Кимгадир от берган дунёни кезар
Кимгадир ишқ берган жўш уриб севар
Кимгадир мол бермас югуриб елар
Гўёки бой қилиш мушкул иш каби

Бир қисмига яйлов берган, жой берган
Бир қисмига каттакон улуш берган
Севганига гўзаллик ва бўй берган
Ол яноқлар шуъла берар нур каби

Кимнингдир ақли йўқ дарвиш девона
Бир қисмин муҳтождир бир бурда нона
Бир қисмин бой қилган хосдир замона
Ҳозир ўзи беркинмоқда сир каби

Кимгадир соз берган чалиб завқланар
Бошқаси завқ ичра кулиб завқланар
Вейсал кўз ёшларин артиб завқланар
Етар бошқа кўзинг юмма кўр каби.

* * * * *

Yıllarca Avuttum Garip G nl m 

Yıllarca avuttum garip gönlümü
Dedim o y r bir gün gelecek bize
Gelmiř gitmiř bizim evi yoklamıř
G n llerde gezer görülmez göze

Tanıřlık vermemiř gezmiř benimle
Can yoldařı imiř öz canım ile
Gönülde hükmeden sultanım ile
Bugün bize gelmiř y r geze geze

Benim bir yârim var âleme y rdır
Akıllar ermedik cilvesi vardır
Onu sevenlerin g nl  bahardır
Solmaz  i ekleri her zaman taze

Var mı benim gibi talihi yaver
Her zaman dillerim çaęırır y r y r
Veysel'i söyleten o oynak dilber
Edah cilveli çekilir naze

* * * * *

Йилларга Овутдим Ғариб Кўнглимни

Йилларга овутдим ғариб кўнглимни

Дедим ул ёр қайтар албатта бизга

Келиб кетиб юрагимдан жой олиб

Кўнгилларда кезар кўринмай кўзга

Танишиш истамас кезиб мен билан

Жон йўлдошим экан ўз жоним билан

Кўнгдимда ҳукм этган султоним билан

Бугун бизга келмиш сайр қила қила

Менда бир ёр бор, дунё унга ёрдир

Тенги йўқ ақли ва жилваси бордир

Уни севганларнинг кўнгли баҳордир

Нафис гуллари ҳам ҳар доим сўлмас

Борми мен каби тақдирин севар

Ҳар замон ёнига чақирар у ёр

Вейсални куйлатган бу ўйноқ дилбар

Ёқимли, жилва-ла, қилади, ёр ноз

* * * * *

Kardeřim

Beni hor görme gardařım
Sen altınsın ben tunç muyum?
Aynı vardan var olmuřuz
Sen gümüşsun ben sas mıyım?

Ne var ise sende bende
Anyı varlık her bedende
Yarın mezara girende
Sen toksun da ben aç mıyım?

Kimi molla kimi derviş
Mevlam bize neler vermiş
Kimi arı çiçek dermiş
Sen balsın da ben cec miyim?

Topraktandır cümle beden
Nefsini öldür ölmeden
Böyle emretmiş Yaradan
Sen kalemsin ben uç muyum?

Tabiata VEYSEL aşık
Topraktan olduk kardařık
Aynı yolcuyuz yoldařık
Sen yolcusun ben bas mıyım?

* * * * *

Қардошим

Мени хўр курма қардошим
Сен олтинсан мен мисманми?
Айни бордан бор бўлганмиз
Сен кумуш-у мен темирманми?

Не бор бўлса сенда менда
Бир хил вужуд ҳар баданда
Эрта мозорга кирганда
Сен тўқсан-у мен очманми?

Ким мулла-ю кимдир дарвиш
Мавлон бизга нелар бермиш
Ари бўлиб гуллар термиш
Сен болсан-у мен гулманми?

Тупроқдадир бутун бадан
Нафсни ўлдир ўлмасингдан
Шундай буюрмиш Яратган
Сен қаламсан мен учманми?

Табиатга Вейсал ошиқ
Тупроқданмиз ва қардошимиз
Айни йўлдамиз йўлдошимиз
Сен йўлчи-ю мен божманми?

* * * * *

Kaldırsam Perdeyi Döksem Suçunu

Kaldırsam perdeyi döksem suçunu
Acep bu işime ne dersin dünya
Fısku fesat kaplamıştır içini
Bu çirkin huyları nidersin dünya.

Dünyaya gelmemde maksat ne idi
Bir sadık dost bulup dem sürme idi
Arzum bir güler yüz gül meme idi
İstirapla dolu kadersin dünya.

Nice zenginlerin çarkın çevirdin
Nice kahramanı teptin devirdin
Bunca fakirleri kastın kavurdun
Herkes bir türlü kadersin dünya.

Bükülmez kolların olmuşsun ağa
İntikam beslersin bir tek yaprağa
Akibet serersin kara toprağa
Onu da namurat edersin dünya.

Ne zengini kalır ne de bir fakir
Herkes kazancını sana bırakır
Beş arşın bez ile yolc'eden ahir(*)
Eline geçeni yutarsın dünya.

Veysel'i düşürdün ne haldan hala
Kimini garkettin yeşile ala

Zaman gelir sen de eren zavala
Bir gün tepe takla gidersin dünya.

* * * * *

* yolcu edersin

Кўтарсам Пардасин Очсам Айбини

Кўтарсам пардасин очсам айбини
Ажаб бу ишимга не дейсан дунё?
Фиску-фасод қопламишдир ичини
Бу ифлос сирларга не дейсан дунё?

Дунёга келишдан мақсад не эди
Бир содиқ дўст топиб, кайф сурмоқ эди,
Орзум бир кулар юз, гули нам эди
Ғам-андухга тўла тақдирсан дунё

Неча бойларнинг чархин ўгирдинг
Неча қаҳрамонни тепдинг, ағдардинг
Қанча фақирларни ёқдинг, қовурдинг
Ҳар кимга ҳар хил тақдирсан дунё

Қўлларинг букилмас бўлибсан оға
Интиқом пойлайсан ҳатто япроққа
Охири ўрайсан уни тупроққа
Уни ҳам муродсиз қиларсан дунё

На банкири қолар на бир фақир
Ҳамманинг топгани сенгадир тақдир
Беш аршин бўз билан кузатасанку
Қўлингга тушгани ютарсан дунё

Вейсални туширдинг кўр сен қай ҳолга
Кимни сен ўрадинг яшилга, олга
Бир кун келиб кунинг тушар заволга
Кун келиб думалаб кетарсан дунё.

* * * * *

Bir Kökte Uzanmış Sarmaşık Gibi

Bir kökte uzanmış sarmaşık gibi
Dökülmüş gerdana saçların güzel
Gözlerin ufukta bir ışık gibi
Kara bulut gibi kaşların güzel

Koynundaki turunç mudur nar mıdır
Adın Huri midir Gülizar mıdır
Gözlerinden akan yağmurlar mıdır
On beş on altı mı yaşların güzel

Âfatı devran mı bilmem ki nesin
Bülbülün avâzın andırır sesin
Seher yeli gibi gelir nefesin
Âşık bahardır kışların güzel

Her güzel de eda ile salınmaz
Huri misin melek misin bilinmez
Emsâlin dünyada azdır bulunmaz
Firdevsi Âlâ'da eşlerin güzel

Görünce derdimi arttırdın kat kat
Can alıcı gözün sanki bir cellât
Veysel'i kapından eyleme azat
Bana yastık olsun döşlerin güzel

* * * * *

Кўкка Бўйин Чўзган Чирмовиқ Каби

Кўкка бўйин чўзган чирмовиқ каби
Гардонга тўкилмиш сочларинг гўзал
Кўзларинг тундада бир ёғду каби
Қора булутлардек қошларинг гўзал.

Қўйинидаги олмами ёки анор
Ёр исмингиз Наргизми ёки Дилдор
Кўзларингдан оққан, ёмғирми, ё қор
Ўн беш ўн олтами ёшларинг гўзал

Офати давронми билмам ким ўзинг
Охунинг кўзларин эслатар кўзинг
Махлиё айлади айтган бол сўзинг
Ошиққа баҳордир қишларинг гўзал.

Ҳар гўзал ҳам равон ила илинмас
Ҳуримисан, паримисан билинмас
Васлингку жахонда қиёс қилинмас
Фирдавсу Аълодадир қиёсинг гўзал

Кўрсам сени ёр дардим ортар бод бод
Кўзларинг жон олур мисли бир жаллод
Вейсални ҳузурингдан айлама озод
Менга ёстик бўлсин сийнанг эй гўзал

* * * * *

Ğönöl Bir Ğüzeli Sevmiř Ayrılmaz

Ğönöl bir Ğüzeli sevmiř ayrılmaz
Dolanır peřinde çoban misali
Hiç kimse bu derdin dermanın bilmez
Azmiř yaraları periřan hali

Lokman çare bulmaz yoktur Eflatun
Yardan ayrılması ölümden çetin
Elde endaz ettim bu aşkın atın
Terkettim sılayı vatanı ili

Ferhat řirin için kestiğı taşlar
Benim senin için döktüğüm yaşlar
Seni yaksın beni yakan ateřler
Yaktı bu sinemi savruldu külü

Arılar bal için bekler petekler
Alır her çiçekten verir emekler
Mecnun Leyla için pınarı bekler
Ben de bir yar için olmuşum deli

Evvelden var idi bu sevda bende
İlikte damarda cesette canda
Ölünce hu çeksin kemiğim sinde
Dünyada durunca Vaysel'in dili

* * * * *

Кўнгил Бир Гўзални Севган Айрилмас

Кўнгил бир гўзални севган айрилмас
Ёнида айланир чўпон мисоли
Ҳеч кимса бу дарднинг дармонин билмас
Қийнар яралари, паришон холи.

Луқмон чора топмас йўқдир Афлотун
Ёрдан айрилмоғи ўлимдан мушкул
Қўлда андоз қилдим ишқнинг номини
Тарк этдим юртни, Ватанни ҳам элни.

Фарҳод Ширин учун кесган у тошлар
Мен эса сен учун тўккан кўз ёшлар
Сени ёқсин мени ёққан оташлар
Ёқди бу кўксимни совурди кулга.

Бол олмоқ чун ари кутар инини
Бол олиб ҳар гулдан берар меҳрини
Мажнун Лайли учун кутар сеҳрини
Мен ҳам бир ёр учун бўлибман телба

Азалдан бор эди бу савдо менда
Иликда, томирда, жасадда жонда
Ўлгунча оҳ чексин танам мазорда
Дунёда қолгунча Вейсалнинг тили

* * * * *

Benim Sadık Yarım Kara Topraktır

Dost dost die nicesine sarıldım
Benim sadık yarım kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yuruldum
Benim sadık yarım kara topraktır.

Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
Her türlü isteğim topraktan aldım
Benim sadık yarım kara topraktır.

Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile döğmeyince kıt verdi
Benim sadık yarım kara topraktır.

Ademden bu deme neslim getirdi
Bana türlü türlü meyve yedirdi
Hergün beni tepesinde götürdü
Benim sadık yarım kara topraktır.

Karnin yardım kazmayınan belinen
Yüzün yırttım tırnağınan elinen
Yine beni karlıladı gülünen
Benim sadık yarım kara topraktır.

İşkence yaptıkça bana gülerdi
Bunda yalan yoktur herkes de gördü

Bir çekirdek verdim dört bostan verdi
Benim sadık yarım kara topraktır.

Havaya baraksam hava alırım
Toprağa bakarsam dua alırım
Topraktan ayrılısam nerde kalırım?
Benim sadık yarım kara topraktır.

Dileğin var işe iste Allahtan
Almak için uzak gitme topraktan
Cömertlik toprağa verilmiş Haktan
Benim sadık yarım kara topraktır.

Hakikat ararsan açık bir nokta.
Allah kulu yakın kul da allah
Hakkın gizli hazinesi toprakta
Benim sadık yarım kara topraktır.

Bütün kusurumuz toprak gizliyor
Melhem çalıp yaralarım düzlüyor
Kolun açmış yollarını gözlüyor
Benim sadık yarım kara topraktır

Her kim ki olursa bu sırra mazhab
Dünyaya bırakır ölmez bir eser
Gün gelir VEYSELİ bağrına basar
Benim sadık yarım kara topraktır

* * * * *

Менинг Содик Ёрим Қора Тупроқдир

Дўст дўст дея нечасига ёлвордим
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир.
Беҳуда талпиндим бекорга хордим
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир

Неча гўзалларга боғландим чопдим
На бир вафо кўрдим на фойда топдим
Ҳамма истаганим тупроқдан топдим
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир

Қўйлар берди қўзи берди сут берди
Емак берди, нон берди, эт берди
Токи гўрга кирмаунча қит берди
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир

Одамдан бу кунга наслим етказди
Менга турли турли мева етказди
Ҳар кун мени тепасида юргизди
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир.

Бағрин тилдим қазма билан бел билан
Юзин йиртдим тирноқ билан қул билан
Яна мени қаршилади гул билан
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир.

Исканжа қиларкан менга куларди
Бунда ёлғон йўқдир ҳар кимса кўрди

Битта данак экдим тўртта боғ берди
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир

Ҳавога боққанда ҳаво оламан
Тупроққа боққанда дуо оламан
Тупроқдан айрилсам қайда қоламан
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир

Тилагинг бор бўлса у ҳам Аллоҳдан
Олмоқ учун узоқ кетма тупроқдан
Саҳоват тупроққа берилмиў Ҳақдан
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир

Ҳақиқат изласанг ҳақиқат Ҳақда
Оллоҳ қулга яқин ҳам Оллоҳга
Ҳақнинг сирли хазинаси тупроқда
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир

Бутун қусурингни тупроқ бекитар
Малҳам босиб яраларинг тузатар
Кўлин очиб йулларингни кузатар
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир

Ҳар кимки бу сирдан огоҳ булса гар
Дунёга қолдирар ўлмас бир асар.
Бир кун келиб Вейсални бағрига босар
Менинг содиқ ёрим қора тупроқдир

* * * * *

Sen Çiçek Olsan Ben Bir Yaz Olsam

Her sabah her sabah suya giderken
Yâr yolunda toprak olsam toz olsam
Bakıp dört köşeyi seyran ederken
Kara kaş altında elâ göz olsam

Üğrünü üğrünü giderken yola
Nice dilsizleri getirir dile
Gövel ördek gibi inerken göle
Ya bir şahin olsam ya bir baz olsam

Veysel ördek olsun sen de göl yârim
Yeter gayri kerem eyle gel yârim
Lâle sünbül mor menekşe gül yârim
Sen bir çiçek olsan ben bir yaz olsam

* * * * *

Сен бир гул бўлсангу, мен бир ёр бўлсам

Ҳар тонгда, ёр тонгда, сувга кетаркан
Ёр йўлида тупроқ бўлсам, чанг бўлсам
Қараб тўрт томона ёр сайр қиларкан
Қора қош остида шахло кўз бўлсам

Солланиб солланиб кетаркан йўлга
Қанча тилсизларни келтирар тилга
Оппоқ ўрдак каби тушади кўлга
Ё бир шунқор бўлсам, ё бургут бўлсам

Вейсал ўрдак бўлсин, сен кўл бўл ёрим
Етар, нозли кадам айлаб кел ёрим
Лола, сунбул, бинафшадек, гул ёрим
Сен бир гул бўлсанг, мен бир ёз бўлсам

* * * * *

Seni

Sen bir ceylan ben de bir avcı
Avlasam çöllerde saz ile seni.
Bulunmaz çaresi yoktur İlacı
Vursam yaralasam söz ile seni

Kurulma sevdiğim güzelim deyin
Bağlama karayı alları geyin
Ben bir çoban olsam sen de bir koyun
Beslesem elimde tuz ile seni

Koyun olsan otlatırdım yaylada
Tellerini yoldurmazdım hoyrata
Balık olsan takla atsan deryada
Düşürsem toruma hız ile seni

VEYSEL der ismini koymam dilimden
Ayrı düştüm vatanımdan ilimden
Kuş olsan da kurtulmazdın elimden
Eğer görse idim göz ile seni

* * * * *

Сени

Сен бир жайрон бўлсанг, мен эсаовчи,
Овласам чўлларда соз билан сени,
Топилмас чораси, йўқдир иложи,
Отсам, яраласам сўз билан сени.

Нозланма, севгилим, гўзалим, дейми,
Киймагин қорани, қизиллар кийин.
Мен бир чўпон бўлсам, сен-чи бир қўйча,
Тўйдирсам қўлимда туз бериб сени.

Қўй бўлсайдинг ўтлатардим яйловда,
Йилқиларга олдирмасдим мен овда,
Балиқ бўлсанг, сузиб юрсанг гар сувда,
Туширсам тўримга бир зумда сени.

Вейсал дер, исмингни қўймам тилимдан,
Айри тушдим ватанимдан, элимдан,
Қуш бўлсанг ҳам қутулмасдинг қўлимдан,
Агар кўрсам эдим кўзимла сени.

* * * * *

Sazım'a

Ben gidersem sazım sen kal dünyada
Gizli sırlarımı aşıkâr etme
Lal olsun dillerin söyleme yada
Garip bülbül gibi ah ü zar etme

Gizli derdlerimi sana anlattım
Çalıştım sesimi sesine kattım
Bebe gibi kollarımda yaylattım
Hayali hatır et beni unutma

Bahçede dut iken bilmezdin sazı
Bülbül konar mıydı dalına bazı
Hangi kuştan aldın sen bu avazı
Söyle doğrusunu gel inkâr etme.

Benim her derdime ortak sen oldun
Ağlarsam ağladın gülersem güldün
Sazım bu sesleri turnadan mı aldın
Pence vurup sarı teli sızlatma.

Ay geçer yıl geçer uzarsa ara
Giyin karalibas yaslan duvara
Yanından göğsünden açılır yara
Yar gelmezse yaraların elletme

* * * * *

Созимга

Мен кетсам, эй созим, сен қол дунёда,
Яширин сирларим ошикор этма,
Лолбўлсинтилларинг, куйламаасло,
Ғариб булбул кабиохузорқилма.

Яшириндардларимбирсенгаайтдим,
Овозимовозингбирласайратдим.
Чақалокдекқўлларимдаяратдим,
Эслабтур, асломениунутма.

Боғимда тут эдинг, билмасдинг созни,
Булбул қўнармидиёбаъзи-баъзи,
Қайсиқушданолдингсенбуовозни,
Сўйлагин ростини,кел, инкор этма.

Менингҳардардимгасеншерикбўлдинг,
Йиғласамйиғладинг, гар кулсам кулдинг,
Созим, турнаданмиовозниолдинг,
Панжаурибнозикторниинглатма.

Ойўтар, йилўтар, узайдиора,
Қоралибоскийиб суяндевора,
Бағрингда, кўксингдақўзғатаряра,
Ёркелмасаяраларингбоғлатма.

* * * * *

Seherde Yuvada Uyanır Kuşlar

Seherde yuvada uyanır kuşlar
Dallar sadâ verir dağlar ses verir
Her biri bir türlü feryada başlar
Güller sadâ verir bağlar ses verir

Seherde açılır güllerin hası
Sarı çiçek yaylaların libası
Yaprak sesi kaval sesi su sesi
Seller sadâ verir çağlar ses verir

Coşkun sular gibi akıp çağlarken
Yenilmez aşkınla gönlüm eğlerken
Kelep edip zülüflerin bağlarken
Eller sadâ verir bağlar ses verir

Görmek için o yavrunun yüzünü
Ekmeğime katık ettim tuzunu
Veysel Şatır düzenlemiş sazını
Teller sadâ verir ağlar ses verir

* * * * *

Тонгда Уясида Уйғонган Қушлар

Тонгда уясида уйғонган қушлар
Толлар садо берар, тонглар оҳанг берар
Хар бири бир хил фарёдга бошлар
Гуллар садо берар, боғлар оҳанг берар

Тонгда очилар гулларнинг ҳоси
Сарик гул яйловларнинг либоси
Япроқ саси, сурнай саси, сув саси
Гуллар садо берар, вақтлар оҳанг берар

Жўшқин сувлар вақт каби оқар экан
Енгилмас севгим ила кўнгил овларкан
Ёр нишонлаб зулфларингни боғларкан
Эллар садо берар боғлар оҳанг берар

Кўриш учун у боланинг юзини
Нонимга қатик эттим тузимни
Вейсал Шотир созлагандир созини
Торлар садо берар, йиғлар, сас берар

* * * * *

Türküz Türkü Çağırırız

Dünya dolsa şarkıyılan,
Türküz türkü çağırırız.
Yola gitmek korkuyulan
Türküz türkü çağırırız.

Türküz Türkler yoldaşımız,
Hesaba gelmez yaşımız,
Nerde olsa savaşımız,
Türküz türkü çağırırız.

Türklerdir bizim atamız,
Halis türküz, kanı temiz,
Şarkı, gazeldir hatamız,
Türküz türkü çağırırız.

Bayramlarda, düğünlerde,
Toplantıda, yığınlarda,
Sıkılınca dar günlerde,
Türküz türkü çağırırız.

Yaylalarda, yataklarda
Odalarda, otaklarda,
Koyun gibi koytaklarda,
Türküz türkü çağırırız.

Su başında, sulaklarda,
Türkün sesi kulaklarda,
Beşiklerde, beleklerde,

Türküz türkü çağırırız.

Hep beraber gelin kızlar,
Bile coşar o yıldızlar
Koşulunca çifte sazlar,
Türküz türkü çağırırız.

İnler Veysel arı gibi,
Bülbüllerin zarı gibi,
Turnalar katarı gibi,
Türküz türkü çağırırız.

* * * * *

Туркмиз, Туркулар Куйлаймиз

Дунё тўлса турку билан,
Туркмиз, турку куйлаймиз,
Йўлга чиққанмиз қўрқув билмай,
Туркмиз, туркулар куйлаймиз.

Туркмиз, турклар йўлдошимиз,
Ҳисоби йўқдир ёшимиз,
Қайда бўлса курашамиз,
Туркмиз, туркулар куйлаймиз.

Турклардир бизнинг отамиз,
Холист уркмиз, қони тамиз,
Қўшиқ, ғазалдур хатомиз,
Туркмиз, туркулар куйлаймиз.

Байрамларда ҳам дугунларда,
Анжуман ҳам йиғинларда,
Сиқилганда, танг кунларда,
Туркмиз, туркулар куйлаймиз.

Яйловларда, ётоқларда,
Хоналарда, ўтоқларда,
Қўйлар каби ўтлоқларда,
Туркмиз, туркулар куйлаймиз.

Сув бошида сувлоқларда,
Туркнинг саси қулоқларда,
Бешикларда, йўргакларда,
Туркмиз, туркулар куйлаймиз.

Биргалашиб келин, қизлар,
Ҳатто қувнашар юлдузлар,
Қўшилишиб жуфт-жуфт созлар,
Туркмиз, туркулар куйлаймиз.

Инграр Вейсал ари каби,
Булбулларнинг зори каби,
Турналар қатори каби,
Туркмиз, туркулар куйлаймиз.

* * * * *

Turnam Senin Sunam Senin

Geçti bahar geldi yazın
Turnam senin sunam senin
Sinemi deler avazın
Turnam senin sunam senin

Tara turnam tellerini
İssız koya güllerini
Yesem dudu dillerini
Turnam senin sunam senin

Avcın benim kıymam cana
Göz göz yara açtın bana
Tellerim atmam yabana
Turnam senin sunam senin

* * * * *

Турнам Сенинг, Оқ Қушим Сенинг

Баҳорлар ўтиб ёз ҳам келди,
Турнам сенинг, оққушим сенинг
Овозинг қалбимни эзди,
Турнам сенинг, оққушим сенинг

Тарар турнам сочларини,
Эгасиз қолдирма гулларини,
Есам унинг ширин тилларини,
Турнам сенинг, оққушим сенинг

Овчинг менман, отмам сени,
Яраладинг қалбим менинг.
Бировга бермам сочларингни,
Турнамсенинг, оққушимсенинг.

* * * * *

Uyandim Kuşların İnce Sesine

Uyandım kuşların ince sesine
Sehere birlikte iniler durur
Ses verdim sesine bilircesine
Aşıkın derdini yeniler durur

Baharda çağlayan bulanık sular
Durmadan kendini taşlara çalar
Eşinden ayrılmış bir geyik meler
Dağlar sada verir inişer durur.

Veysel de yaralı geyik gibidir
Kapalı derdlere höyük gibidir
Ne sarhoştur ne de ayık gibidir
Sinesi köş gibi gümüler durur.

* * * * *

Уйғондим Қушларнинг Майин Сасига

Уйғондим қушларнинг майин сасига
Қушлар эрта тонгдан зорланар турар
Сас бердим сасига, у ўз сасида
Ошиқлар дардини янгилаб турар

Баҳорда оқаётган лойқали сувлар
Тўхтамасдан ўзини тошларга урар
Ёридан айрилган бир кийик йиғлар
Тоғлар садо берар инграниб турар

Вейсал яраланган кийик кабидир
Беркинур дардларга давоси недур
Не масту, аласту не тийрактир у
Бошин сийнасига эгибон турар.

* * * * *

Umut Yaşar

Dünya çok şirin geçilmez
Sağ oldukça umut yaşar
Seksen, doksan, yüz yaş olsa
Yine onda umut yaşar

Ümit Allah'tan kesilmez
Bu ne hikmet kimse bilmez
Türlü derdi çeker gülmez
Yine onda umut yaşar

Gönül ümidin yoldaşı
Durmaz gezer dağı taşı
Son nefeste olsa kişi
Gine onda umut yaşar

Valvar Veysel gündüz gece
Allah emretmiş böylece
Teneşire çıkanaca
Gine onda umut yaşar

* * * * *

Умид Яшар

Дунё ширин, ташлаб кетилмас
Соғ экансан, умид яшар.
Саксон, тўқсон, юзга кирсанг
Ҳамон сенда умид яшар.

Умид Аллоҳдан узилмас,
Бу не ҳикмат биров билмас,
Турли азоб чекар, кулмай
Яна унда умид яшар.

Кўнгил умиднинг йўлдоши,
Тинмай кезар тоғу тошни,
Сўнг нафасда бўлса киши
Яна унда умид яшар.

Ёлвор Вейсал, кундуз-кеча
Аллоҳ амр этар шундай:
Тана тобутга киргунча
Яна унда умид яшар.

* * * * *

Şu Geniş Dünyaya Sığmayan Gönül

Şu geniş dünyaya sığmayan gönül
Şimdi bir odaya kapandı kaldı.
Bir dakika bir yerde duramaz iken
Oturduğu yerden kalkamaz oldu.

Hani o gençlikte çağılayan gönül
Gahi gülüp gahi ağlayan gönül
Güzeller köşkünde yaylayan gönül
Gönül yaşar amma ümitler öldü.

Elveda gençlikte o geçen gününe
Ezrail el atıyor canıma
Yanarım gençlikte o zamanıma
Acı tatlı günler hep hayal oldu.

Nerde gençlikteki geçen çağlarım
Sustu bulbul gazel döktü bağlarım
Her gün hatırlarım her gün ağlarım
Veysel ağlamanın zamanı geldi.

* * * * *

Шу Кенг Дунёга Сиғмаган Кўнгил

Шу кенг дунёга сиғмаган кўнгил,
Шу он бир хонага сиғдию қолди
Бир зум бир ерда тўхтай олмас экан,
Ўтирган жойидан туролмай қолди.

Қани ёшликдаги у жўшқин кўнгил
Гоҳ кулиб, гоҳида йиғлаган кунгил
Гўзаллар кўшига суянган кўнгил
Кўнгил яшар, аммо умидлар сўнди

Алвидо ёшликда ўтган кунимга
Азроил кўл чўзди менинг жонимга
Куяман ёшликдаги замонимга
Ширин тотли кунлар ҳам ҳаёл бўлди

Қаерда ёшликдаги ўтган кунларим
Ўтма булбул, ғазал битма боғларим
Ҳар куни эслайман, ҳар кун йиғлайман
Вайсал йиғламоқнинг замони келди.

* * * * *

Yine Mektup Aldım

Yine mektup aldım gül yüzlü yardan
Gözletme yolları, gel, die yazmış.
Sivralan köyünden, bizim diyardan,
Dağlar mor menekşe, gül, die yazmış.

Beserekte lale sümbül yürüdü,
Güldedeyi çayır çimen bürüdü,
Karataşta kar kalmadı, eridi, Akar,
Akar gözüm yaşı, sel, die yazmış.

Eğlenme gurbette yayla zamanı,
Mevlayı seversen ağlatma beni,
Benek benek mektuptadır nişanı,
Gözyaşım mektupta pul, die yazmış.

Kokuyor burnuma Sivralan köyü,
Serindir dağları, soğuktur suyu,
Yar mendil göndermiş yadigar deyi,
Gözünün yaşını sil, die yazmış.

Veysel, bu gurbetlik kar etti cana,
Karıştır göçünü ulu kervana,
Gün geçirip fırsat verme zamana,
Sakın uzamasın yol die yazmış.

* * * * *

Яна Мактуб олдим...

Яна мактуб олдим гул юзли ёрдан,
Йўлларга термулма, кел, деб ёзибди,
Сивралан кўйида, бизнинг диёрда,
Тоғларда бинафша, гул, деб ёзибди.

Бесеракда қир-адирлар гул такди,
Гулдадада лола, гулханлар ёкди,
Қоратошда қорлар, эриди, оқди
Оқар кўзим ёши, сел, деб ёзибди.

Қолмагин ғурбатда яйлов замони,
Аллоҳни севсанг, йиғлатма мени,
Соғинч мактубларим бўлинг нишони,
Кўзёшим мактубда пул, деб ёзибди.

Ҳамон димоғимда Сивралан бўйи,
Салқиндир тоғлари, совуқдир суви,
Ёр рўмол юбормиш, эсдалиқ дея,
Кўзинг ёшларин сил, деб ёзибди.

Вейсал, бу ғурбатлик қор этди жонга,
Етиштир кўчингни улкан қарвонга,
Қун ўтказиб фурсат берма қамонга,
Асло узаймасин йўл, деб ёзибди.

* * * * *

ОШИҚ БАЁНИЙ

Ҳаёти ва ижоди

(1938-2005)

Турк бахшилиқ (ошиқлик) адабиётининг ёрқин намоёндаларидан бири Ошиқ Баёний 1938 йилда Туркия Жумҳуриятининг Малатё вилояти Даранда туманига қарашли Ирмоқли қишлоғида туғилган.

Унинг асл исми Иброҳим бўлиб, отасининг исми Мустафо, онасининг исми Ойшахонимдир. Унинг болалиги уруш йилларига тўғри келади (1939-1945 йиллар). Оила катта бўлганлиги туфайли Иброҳим мактабга боролмай, чўпонлик қилишга мажбур бўлади. 17 ёшида Дондухоним билан оила қуради. Узи ўқий олмаганлиги сабабли ука ва сингилларини ҳамда ўзининг 4 фарзандини олий маълумотли қилади.

1958 йилда армия сафига чақирилади. Аскарлигини Ван-Эржиёс ва Хаккарида ўтайди. 1961 йилда армиядан қайтгач, Истанбулга келиб, Истанбул Университети адабиёт факультетига қоровулликка ишга киради. У бу ерда ўз даврининг машхур олимлари профессорлар, Меҳмет Қоплон, Ф.Тимур Таш, А.Қорахон, Муҳаррам Эргин ва қишлоқдоши профессор Нажмиддин Ҳожиэмин ўғли лар билан танишади.

1965 йилда ошиқ Баёний, “Бабиалида Сабох” газетаси томонидан эълон килинган “Буюк адабиёт ёришмаси” (танловида) да ўзининг “Дағлар” (тоғлар) шеъри билан қатнашади. Ошиқ Байёний 19 август 2005 йилда ўзи бошқариб бораётган тракторни эпполмай автоҳалокатга учрайди

ва оламдан кўз юмади. Ошиқ Баёнийдан жуда кўп шеърлар, достонлар қолди. Унинг шеърлари бугунги кунда ҳам Туркияда севилиб ўқилмоқда.

2010 йилда профессор Ҳасан Каврук ва Меҳмет Йилмазлар Ошиқ Байёнийнинг бутун шеърларини тўплаб, Малатя шаҳрида “Ошиқ Баёнийнинг ҳаёти-санъати, бутун шеърлари” номли китобни чоп қилишади. Қуйида ушбу китобдан таржима қилинган шеърларни тақдим этмоқдамиз.

ОШИҚ БАЁНИЙ ИЖОДИДАН НАМУНАЛАР

Efendim

Benim devleti efendim
Bu âleme huzur gerek
Darda kaldı ruhum kendim
Kurtarmaya huzur gerek

Çiftçi eker dermek için
Hak hukuku kurmak için
Hâkim karar vermek için
Üç beş şahit hazır gerek

Ferman öldür as diyorsa
Topraklara taş diyorsa
Millet huzur istiyorsa
Padişaha vezir gerek

Beyanî yoldan sapamaz
İlimsiz irfan kapamaz
Herkes kötülük yapamaz
İş bozmaya muzır gerek

* * * * *

Афандим

Менинг давлатли афандим
Бу оламга ҳузур керак
Дардда қолди ўзим руҳим
Қутқаришга ҳузур керак

Дехқон экар термоқ учун
Ҳақ-ҳуқуқни қурмоқ учун
Ҳоким қарор бермоқ учун
Уч беш гувоҳ ҳозир керак

Фармон ўлдир, осгин деса
Тупроқларинг тошдир деса
Миллат, гар ҳузур истаса
Подшоҳга вазир керак

Баёний йўлидан қайтмас
Илмсиз ойдинлик бўлмас
Ҳар ким ёмонлик қилолмас
Иш бузишга сабаб керак

* * * * *

Bahar

Yüzü soğuk kışın ömrü bitince
Tabiat bir bayram eyleydi bu gün
Cehennemi başımızdan atınca
Her Türk birer türkü söyledi bu gün

Bülbül gülün hasretini çekerken
Kaysılarla kiraz çiçek açarken
Dumanlar dağlarla şaka yaparken
Bulutlar gülerek ağladı bu gün

Çiftçilerin bitti idi samanı
Allah bunalıtmadı hâli yamanı
Gariplerin yurda dönüş zamanı
Gurbette olanlar n'eyledi bu gün

Leylekler turnalar sükün eyledi
Dostu dosta daha yakın eyledi
Gökten yere rahmet akın eyledi
Sulayıp toprağı yağladı bu gün

Hakk'ın hikmetiyle kar çokça düştü
Lodos düşmanıymış görünce şaştı
Ayağı kayınca dereye uçtu
Fırat, Murat coşup çağladı bu gün

Ocak ayı gitti günü boğarak
Şubat ayı bitti boyun eğerek

Mart ayı uzadı bağrın döğerek
Şu nisan bahara bağladı bu gün

Beyanî der gayri sobayı söktük
Zamanla çağlayıp zamanla aktık
Çiçek toplamağa dağlara çıktık
İnsanlar cennete boyladı bu gün

* * * * *

Баҳор

Юзи совуқ қишнинг умри ўтганда,
Табиатда гўё байрамдир бу кун.
Изғиринлар бошимиздан кетганда,
Халқларимиз қўшиқ куйлайди бу кун.

Булбул гулнинг висолида ёнаркан
Гилос, ўрик гулларини очаркан,
Туманлар тоғларла ҳазил қиларкан,
Булутлар қувончдан йиғлайди бу кун.

Дехқонларнинг уйида битти самони
Оллоҳ уялтирмади ҳоли ёмонни
Ғарибларнинг юртга қайтар замони
Ғурбатта қолганлар не қилар бу кун.

Лайлак-турна кўкда хиром айлади
Дўстни дўстга яна яқин айлади
Осмон бу заминга, раҳмат айлади
Суғориб тупроқни ёғлади бу кун.

Хакнинг қудрати-ла, қор ерга тушди
Бўрон душман экан, кўрибон шошди
Оёқлар сирпаниб жарларга тушди
Фирот, Мурот жўшиб шодланди бу кун!

Январ ойи ўтди белини букиб
Феврал ойи ўтди бўйини эгиб

Март ойи узайди бағрига уриб
Шу апрел баҳорга боғлади бугун

Баёний дер энди совукдан чиқдик
Замонла тенглашиб, замонла оқдик
Гуллар териш учун тоғларга чиқдик
Инсонлар жаннатга йўл олди бугун

* * * * *

Bir Gelin Geldi

Umutsuz bir hâlde umut beklerken
Gönlümün köşküne bir gelin geldi
Horozlar öterken şafak atarken
Gönlümün köşküne bir gelin geldi

Gözüm nasır tuttu bakarken yola
Koşup karşıladım girdik kol kola
Bu sevda bir çile sayılır kula
Gönlümün köşküne bir gelin geldi

Yeşilin üstüne alları giymiş
Şal kuşak beline güzelce uymuş
Saçları örülüydü el kınalanmış
Gönlümün köşküne bir gelin geldi

Yere indi sandım sabah yıldızı
Ayı aydınlattı yârin mâh yüzü
Gözde siyah sürme duvak kırmızı
Gönlümün köşküne bir gelin geldi

Gelirken yayladan toplamış çiçek
Rüya zannetmiştim baktım ki gerçek
Beyanî der tabip yaradan el çek
Gönlümün köşküne bir gelin geldi

* * * * *

Бир Келин Келди

Умидсиз ҳолимда умид кутган чоғ
Кўнглимнинг кўшига бир келин келди.
Хўрозлар қичқириб тонг оқарган чоғ
Кўнглимнинг кўшига бир келин келди.

Кўзларим тўрт бўлди, пойлаб йўлингни
Чопиб қаршиладим, тутдим қўлингни
Ишқинг ила азобладинг, қулингни
Кўнглимнинг кўшига бир келин келди

Яшилнинг устидан қизил сарполар
Шол рўмол нозик белда солланар
Сочлари ўрилган, қўлда хиолар
Кўнглимнинг кўшига бир келин келди

Ерга тушди дебман сабоҳ юлдузи
Ойни ойдинлатди ёрнинг моҳ юзи
Кўзда сиёх сурма, рўмол-қирмизи
Кўнглимнинг кўшига бир келин келди.

Келибди яйловдан чечаклар териб
Ўнгим экан, бу туш дебман адашиб
Баёний дер, ярамга тегма, эй табиб,
Кўнглимнинг кўшига бир келин келди.

* * * * *

Bir Nefes

En büyük bir devlet istersen Hak'tan
Sağlıklı sıhhatli dile bir nefes
Biz murat almaya geldik uzaktan
Basayım bağrıma hele bir nefes

Sel misali şu hayatın akışı
Akıl tezgâhında dokur nakışı
Gözle görünmez ya yoktur bir eşi
Sahip ol uçurma yele bir nefes

Kalp çalışır kan arınır nefesten
Beyhude harcama ibret al sestem
Kuş misali kaçır gider kafesten
Uçarsa tutulmaz ille bir nefes

Baldan tatlı ama yenmez içilmez
Kışın soğğun da kahır çekilmez
Yürek sıkışınca kıymet biçilmez
Can darda kalınca gele bir nefes

Rüzgâr olur harmanları savurur
Kasırgası ağaçları devirir
Bir nefes can alır biri can verir
Söylemesi kolay dile bir nefes

Beyanî yarından murat almazdı
Doğada hiç kimse Hakk'ı bilmezdi
Velhasıl cihanda hayat olmazdı
Tarifi mümkünsüz dille bir nefes

* * * * *

Бир Нафас

Аллоҳдан бир дунё мол-мулк истасанг
Сихат-саломатлик тила бир нафас
Биз мурод олиш-чун келдик узоқдан
Ниҳоят бағримга бостим бир нафас

Сел янглиғдир бу ҳаётнинг оқиши
Ақл дастгоҳида тўқирку нақшни
Кўзга кўринмас, йўқдир йўлдоши
Сохиб бўл, учирма, елга бир нафас

Қалб урар, қон покланар нафасдан
Беҳуда сарфлама ибрат ол сасдан
Бир қуш мисоли учар-кетар қафасдан
Гар учса тугилмас, илло, бир нафас.

Болдан ширин лек ейилмас, ичилмас
Хатто қишс овуғида қаҳрдан қочолмас
Уриб турган юракнинг ҳеч нархи бўлмас
Қалб тўхтаб қолганда керак бир нафас

Шамол бўлса хирмонларни элайди,
Тўфонидан дарахтлар ҳам қулайди.
Бир нафас жон берар бири жон олади,
Айтишга осондир тилда бир нафас.

Баёний ёридан мурод ололмас,
Дунёда ҳеч кимса Ҳақни танимас,
Аслида нафассиз ҳаёт ҳам бўлмас
Агарки инсонлар олмаса нафас.

* * * * *

Vali Bey

Malatya'dan teřrif ettin yılmadan
Bařkaya'ya hoř geldiniz Vali Bey
Maiyetin ile bir an durmadan
Bařkaya'ya hoř geldiniz Vali Bey

Buraları muhtaç bir yudum suya
Yürekler tutuřtu su die die
Okul açmak için bu ücra köe
Bařkaya'ya hoř geldiniz Vali Bey

Irmaklı'ya kadar asfalt döküldü
Oradan burası seçildi kaldı
Size yalvarmamız son çare oldu
Bařkaya'ya hoř geldiniz Vali Bey

Kıř günü hastamız bil doktorlara
Katır ile gider derindir yara
Hele doğum ise kadın biçare
Bařkaya'ya hoř geldiniz Vali Bey

Sekiz yıllık okul yaptı Molla Bey
Siz gelip direktif verdiniz epey
Kaymakam Salih Bey aldı bundan pay
Bařkaya'ya hoř geldiniz Vali Bey

Âřık **Beyanî**der bir okul açtın
Bin hapishaneyi işte kapattın
Kin kibir yok oldu hořgörü kattın
Bařkaya'ya hoř geldiniz Vali Bey

* * * * *

Валибей

Малатядан ташриф этдин чўчимай
Башқояга хуш келдингиз Валибей
Кўйларда, йўлларда бир он тўхтамай
Башқояга хуш келдингиз Валибей

Бу ерлар муҳтождир бир қултум сувга
Юраклар ўт олди сув дея, дея
Мактаб очиш учун бу бир қишлоққа
Башқояга хуш келдингиз Валибей

Ирмақлига қадар асфальт тўкилди
У ердан бу ери афзал кўринди
Сизга ёлворишлик сўнг чора бўлди
Башқояга хуш келдингиз Валибей

Қиш куни беморимиз ул докторларга
Хачир-ла боришар, чуқурдир яра
Зотан туғруқ олди аёл бечора
Башқояга хуш келдиниз Валибей

Саккиз йиллик мактаб қурди Мулла Бей
Сиз келиб йўл-йўриқ бердингиз тўғри
Ҳоким Солиҳ Бей олди иш-чун олқиш
Башқояга хуш келдиниз Валийбей

Ошиқ Баёни дер бир мактаб очдинг
Минг қамоқхонани мана беркитдинг
Кек, кибр йўқ бўлди, сен ҳисса қўшдинг
Башқояга хуш келдиниз Валийбей.

* * * * *

Yağmur

Ormanı kesip de yakarsak şaet
Bulut bize küser el olur yağmur
Yeşilliği korumazsak nihaet
Toprağı sürekler mil olur yağmur

Göklerden yerlere saçılar şefkat
Yerde değer bulur yükselir kat kat
Denizler gövdesi bulutlar kanat
Çırpınca kirpiğin sel olur yağmur

Barajlar kurarak ekin ekersek
Cehaletin kollarını bükesek
Dağlara taşlara ağaç dikersek
Semalar nemlenir bol olur yağmur

Pınarlar damarı değil mi yerin
Beyanî fikriyle bu ilim derin
Önünü kesersek akan sellerin
Enerji kabında göl olur yağmur

* * * * *

Ёмғир

Ўрмонни кесибон ёқсак биз агар
Булут биздан ранжир, кўл бўлар ёмғир
Яхшиликни ҳимоя қилолмасак гар
Тупроқлар судралар мил бўлар ёмғир

Осмондан ерларга сочилар шафқат
Ерда кадр топар юксалар қат-қат
Денгизлар гавдаси булутлар қанот
Кипригинга қўнгач, сел бўлар ёмғир

Тўғонлар куриб, гар экинлар эксак
Жаҳолатнинг қўлларини қайирсак
Тоғларга, тошларга дарахтлар эксак
Самолар намланар, кўп бўлар ёмғир

Булоқлар томири эмасми ернинг
Баёний куйлаган гўзал бу элнинг
Гар олдини тўссак, тез оққан селнинг
Энергия учун манбадир ёмғир.

* * * * *

İlk bahar

Yine ilkbaharda yeşerdi bağlar
Her çiçekte birer arı sesi var
Kuşlara mekândır bahçeler bağlar
Şu sefil baykuşun viranesi var

Çiftleşirler yuvasında bülbüller
Tüm mahlûkat bölgesinde yer beller
Karlara eriyince coş olur seller
Her derenin birer şelalesi var

Geline benzerler dağlar süsüyle
Çoban selâm yollar kaval sesiyle
Âşığın elinde meydan saziyle
Bir sevgilisinden başka nesi var

Dört mevsimde zaman ile savaştım
Ben kendi yolumda bana dolaştım
Gönüller şehrinde bir dükkân açtım
Buyurun dostluğun ihalesi var

Beyanî'yim haram katmam kârıma
Ben beni fark ettim ah u zarıma
Dünyaları bağışlasam yârime
Bir pul eksik die bahanesi var

* * * * *

Илк баҳор

Яна илк баҳор яшнади боғлар
Ҳар чечакда битта ари саси бор
Қушларга макондир гулзорлар, боғлар
Шу қашшоқ бойқушнинг вайронаси бор

Жуфтлашарлар уясида булбуллар
Ҳар мавжудот ўз инида ер кавлар
Қорлар эриганда жўш урар селлар
Ҳар сойнинг ўзининг шалоласи бор

Келинга ўхшарлар безаниб тоғлар
Чўпон най садоси саломин йўллар
Ошиқнинг қўлида янграйди созлар
Бир севгилисидан бошқа кими бор

Тўрт мавсумда замон билан кўришдим
Мен ўз йўлимда ўзлигимни топдим
Кўнгиллар шаҳрида бир дўкон очдим
Марҳамат, дўстликнинг илоҳаси бор

Байёнийман, ҳаром қўшмам боримга
Мен мени англадим оҳ-у зоримда
Дунёларни бағишласам ёримга
Бир пулга қиммат деган баҳонаси бор

* * * * *

Ađladım

Dedim ki ben seni sende aradım
Bul dedi ağlayıp ağlattı beni
Dedim sende kaldı ver řu muradım
Al dedi ağlayıp ağlattı beni

Dedim ki emekler gitmesin zaya
Haber sal geleyim gelecek aya
Herkes uykudayken gizli tenhaya
Gel dedi ağlayıp ağlattı beni

Dedim ki sadığım verdiđim söze
Sitemlerin bitsin geldik yüz yüze
Bu çıkmaz sokağın sonu sonsuza
Yol dedi ağlayıp ağlattı beni

Dedim ki kalp kırık böyle söyleme
Endamını düzelt kara bağlama
Kurbanın olayım etme eyleme
Gül dedi ağlayıp ağlattı beni

Dedim ki cihanı sensiz nideyim
Ömrümü uğruna feda edeyim
Geldim ise geri dönüp gideyim
Kal dedi ağlayıp ağlattı beni

Dedim ki kış geçer yaz gelir elbet
Baharda bitecek her keder her dert

Sevginin mahsulü bir tatlı sohbet
Bal dedi ağlayıp ağılattı beni

Dedim ki zülfünüz perde yüzünü
Beyanî o perde kemler gözüne
Bir nazarlık koy da mektubunuza
Sal dedi ağlayıp ağılattı beni

* * * * *

Йиғладим

Дедимки мен сени сенда қидирдим
Топ деди-ю, йиғлаб, йиғлатди мени
Дедим сенда қолди, бер, шу муродим
Ол деди-ю, йиғлаб, йиғлатди мени

Дедимки, меҳнатлар кетмасин зоя
Хабар бер, келайин келгуси ойга
Ҳамма уйқудайдир пинҳон танҳога
Кел деди-ю йиғлаб, йиғлатди мени

Дедимки, содиқман берган сўзимга
Ситамларинг битди, келдик юз-юзга
Бу йўллар бошлар сўни сўлсизга
Йўл деди-ю, йиғлаб йиғлатди мени

Дедимки, қалб яра, бундай сўйлама
Қоматингни тик тут, қора боғлама
Қурбонинг бўлайин айтма, айлама
Кул дедию йиғлаб, йиғлатди мени

Дедимки, оламни сенсиз на қилай
Умримни эй ёр, сенга фидо қилай
Келганимдек ортимга қайтиб кетай
Қол деди-ю йиғлаб, йиғлатди мени

Дедимки, қиш ўтар, ёз келар албат
Баҳорда битади нохушлик ҳам, дард

Севгининг маҳсули бир ширин суҳбат
Бол деди-ю йиғлаб, йиғлатди мени

Дедимки, зулфингиз пардадир юзга
Баёний ул парда тўсикдир кўзга
Бир кўзмунчоқ солиб юбор мактубда
Юборгин деди-ю йиғлатди мени.

* * * * *

Geleyim

Kara gözlüm mekânınız nerede?
Bana bir adires ver de geleyim
Yıllar çabuk geçti aylar sırada
Düğün tedarikin gör de geleyim

Bir telli merhaba gönder alırım
Yadigârın kıymetini bilirim
Bu hasretlik bitmez ise ölürüm
Adresinde gayrı dur da geleyim

Kara günün ömrü kısadır evet
Mutluluklar bizim sabırla gözet
Kendini hor bakma endamın düzelt
Zülfün dağınıksa ör de geleyim

Yaylacılar otağına taşındı
Mor koyun sürüsü sulağa indi
Mevsim bahar karlar eridi şimdi
Yollar açıldıysa yurda geleyim?

Hayat sağdır umutlarım ölmedi
Çilem doldu daha zaman dolmadı
Sevda çektim dizde derman kalmadı
Benim için hayal kur da geleyim

Nergis saldım sen de gönder gül bana
Surat asma tebessüm et gül bana

Varmadan ölürsem karşı gel bana
Cesedime kefen sar da geleyim

Beyanî der aldın eline kına
Beyaz tül gelinlik yakışır sana
Gönül sarayından yer ayır bana
Odana bir palas ser de geleyim

* * * * *

Келайин

Қора кўзим маконимиз қаерда?
Менга бир манзил айтгин келайин
Йиллар тез ўтар, ойлардирнавбатда
Тўйга тайёргарлик кўр-да, келайин

Бир салом юборгин, қабул қиламан
Эсталикларим қийматини биламан
Бу ҳасратлик битмас бўлса ўларман
Манзилингда тургин, сенга келайин

Қора куннинг умри қисқадир, албат
Сабримиз билан асрангайдирку бахт
Ўзингни хор қилма, одобинг тузат
Зулфинг тарқоқ бўлса ўргил, келайин

Чўпон-чўли яйловларга келдилар,
Чорвасийла сувлоларга индилар,
Баҳор мавсумида ериди қорлар
Йўллар очилгандир, қачон келайин?

Ҳаёт тирик, умидларим ўлмади,
Азоб ўтди, аммо замон ўтмади,
Ошиқ бўлдим, тизда дармон қолмади,
Менинг учун яйураб яша, келайин.

Наргис юбордим, сен ҳам гул юбор менга
Қовоқ осма, табассум қил, кел менга

Етолмасам, ўлсам агар кел менга,
Жасадимга кафан ўра, келайин.

Баёний дер, хина олдим қўлимга
Оппоқ либос келинлик ярашар сенга
Кўнглинг саройидан жой кўрсат менга,
Йўлларга поёндоз тўша, келайин.

* * * * *

Gönül şehri

İnşa eylediğim gönül şehrinin
Temelini sabır taşından attım
Şu alemin çekilmeen kahrının
Çilesini hoş görüyle kapattım

Duvarını doğru düzgün örünce
Pencereden dostluk esti serince
Tabanına huzur çulu serince
Kin ile kibiri dışarı attım

Vicdan köşesine adalet kurup
Hür düşünce ile karara varıp
Nefsi hapsederek kelepçe vurup
Gıybetle garazı ezip yok ettim

Kusur bağışlamak kolaydır dile
Köşk kurmak isterken her bir gönüle
Hem komşusu oldum ben Kâbe ile
Günde defalarca Mi'rac'a gittim

Ağaç diktim parka dağ ile taşla
İlimle sanat yaptım gezmedim boşa
El uzattım tüm mahluka barışa
Böylelikle insanlığı hak ettim

Senlik benlik güdene
Cehaletle yanlış yola gidene

İrkı dili dini sorun edene
Birlik okulunda dirlik okuttum

Beyanî sendedir senin anıtın
Sen seni ara bul budur sanatın
Aydın olsun die yüksek konutun
Ayla yıldızlarla çatısın çattım

* * * * *

Кўнгил шаҳри

Бино айлаганим кўнгил шаҳрингни,
Тамалига сабр тошидан отдим,
Шу оламнинг тотилмаган қаҳрини,
Заҳматининг тўзим ила беркитдим

Деворини тўғри текис қурганда,
Деразадан дўстлик ели эсганда,
Пойдеворга ҳузур пояндоз ёзганда
Адоват-ла кибрни ташқари отдим.

Виждон масканига адолат қуриб,
Хур фикр билан қарорга келиб
Ҳатто нафсни қамаб, кишанла уриб,
Ғийбат-ла, ғаразни эзиб йўқ қилдим.

Қусур бағишламоқ осондир тилга,
Кўшки қурмоқ истаркан ҳар бир кўнгилга,
Кўшниси ҳам бўлдим мен Каъба ила,
Кунда тез-тез Мероҷ томонга кетдим

Дарахт экдим, боғга, тоғ ва тошларга,
Илмла санъат яратдим, кезмам бекорга,
Қўл узатдим инсонларга, тинчликка,
Шу ёсинда инсонликни ҳақ этдим

Сенлик, менлик дея талашганларга
Жаҳолат-ла ялниш йўлга тушганга

Ирқни, тилни, динни сўроқ этганга,
Бирлик мактабида ҳаёт ўргандим

Баёний, сендадир сенинг ёдгоринг
Сени, сени изла, топ, бу - санъатинг
Ойдин бўлсин дея юксак уй-жоинг
Ой-у, юлдузлар-ла томини ёпдим

* * * * *

Âşığım

Efkâr geldi göz yaşları saçarım
Bülbül güle ben bir âşığım
Açılmadık çığırılar açarım
Bülbül güle ben bir yola âşığım

Hayat kervanını başa geçirdim
Eyvah bana çok fırsatlar kaçırdım
Hayat ağacına gönül uçurdum
Bülbül güle ben bir yola âşığım

Beyanî der hakkı arayıp buldum
Nehirleri geçip ummana daldım
Gönür arısını çiçeğe saldım
Bülbül güle ben bir yola âşığım

* * * * *

Ошиқман

Ғам-қайғу келди кўз ёшим тўлдириб,
Булбул гулга, ман бир гулга ошиқман
Очилмаган йўлларни ҳам очаман,
Булбул гулга, ман бир йўлга ошиқман

Ҳаёт карвонини бошдан кечирдим
Э воҳ, кўлдан қанча фурсат қочирдим!
Ҳаёт дарахтига кўнгил учирдим
Булбул гулга, мен бир шохга ошиқман

Баёний дер, Ҳақни қидириб топдим
Дарёлардан кечиб уммонга сочилдим
Кўнгил арасини гулга топширдим
Булбул гулга, мен эса болга ошиқман!

* * * * *

Sabır

Taşkınlık edersen benim bünemde
Seni kıl ip ile sararım sabır
Savaşlara sebep olma dünyamda
Barışla araya girerim sabır

Sulh ve sükûnete vermezsen değer
Sevgi ummanında şer bizi boğar
Belaya tahammül etmezsen eğer
Senin hatırını kırarım sabır

Kurtları sokamam koyun postuna
Hep şerden yanasın bunun kastı ne
Hoşgörüyü getiririm üstüne
Seni benliğimden sürerim sabır

Savaşa hazırsın gerilmiş yayın
Böyle olmaz isen onurdur payın
Kibir kardeşinse bencillik neyin
Bunların hesabın sorarım sabır

Şere arka çıkar dostu üşütür
Suç yükünü **Beyanî**'e taşıtır
Bende kini yenmek akıl işidir
İrademle seni yorarım sabır

* * * * *

Сабр

Жўшқинлик этарсан менинг ичимда,
Сени қил ип билан боғлайман сабр.
Уришларга сабаб бўлма дунёда,
Тинчлик-чун ёнингда турарман сабр.

Тинчлик, сукунатин қадрин билмасанг,
Севги уммонида ёвузлик енгар.
Ҳатто балога ҳам тоқат этмасанг,
Сенинг хотирангни синдирайин, сабр

Бўрилар сиғмайди кўйнинг пўстига,
Ёмонликдан ёнида бўлиш не сабаб?
Инсонийлик ҳар нарсадан устундир,
Сени менлигимдан ҳам ҳайдайман сабр.

Уришга ҳозирсан - ёйилган ёйнинг
Гар бундай бўлмаса, ғурур улушинг.
Кибр қардошинг бўлса, худбинлик нейинг,
Бунинг ҳам ҳисобин сўрайман, сабр.

Ёвузликка ёнида дўстга қаршидир,
Гуноҳ юкин Баёнийга ташатар.
Менда менгни енгмоқ ақл ишидир,
Иродам-ла сени толдирай, сабр.

* * * * *

Senin

Senin gözyaşını silmek muradım
Senin şu sellerin mahvetti beni
Senin kucağında seni aradım
Senin şu kolların mahvetti beni

Senin nazlanarak bu küsme huyun
Senin ok kirpiğin kaştaki yayın
Senin selvi gibi şu uzun boyun
Senin şu dalların mahvetti beni

Senin şüphelerin bende bir ataş
Senin sükunetin gizli bir savaş
Senin yedi renkten bağladığın baş
Senin şu alların mahvetti beni

Senin yaylalarda sürdüğün izler
Senin gül saldıgın dost seni gözler
Senin bekle die verdiğin sözler
Senin şu yılların mahvetti beni

Senin ceylan gibi sürmeli gözün
Senin zülüfünden gizlenen yüzün
Senin dudağından süzülen sözün
Senin şu dillerin mahvetti beni

Senin giyindiğin sırmalı fistan
Senin her bir yanın türlü bedestan

Senin sarıldığın şal bana düşman
Senin şu bellein mahvetti beni

Senin mendildeki ince nakışın
Senin uğrun uğrun gizli bakışın
Senin **Beyanî**'den göçüp kaçışın
Senin şu yolların mahvetti beni

* * * * *

Сенинг

Сенинг ёшларингни артмоқ муродим
Сенинг шу гирёнинг сўндирди мени
Сенинг оғушингда сени қидирдим
Сенинг шу қўлларинг маҳв етди мени

Сенинг нозларинг, бу - аразлашларинг
Сенинг ўқ кипригинг, камон қошларинг
Сенинг гўзал сарвдек қадди-қоматинг
Сенинг қора зулфинг маҳв етди мени

Сенинг шубҳаларинг менда бир қараш
Сенинг суқунатинг пинҳон бир талаш
Сенинг рўмолингда камалак оташ
Сенинг яноқларинг маҳв етди мени

Сенинг яйловларда қолган изларинг
Сенинг гулмисоли гўзал кўзларинг
Сенинг кутгин дея айтган сўзларинг
Сенинг шу йилларинг маҳв етди мени

Сенинг оҳу каби сурмали кўзинг
Сенинг зулфларинг-ла яширган юзинг
Сенинг дудоғингдан сузилган сўзинг
Сенинг шу тилларинг маҳв етди мени

Сенинг кийинганинг сурмали кўялак,
Сенинг ҳар қарашинг ўзга бир тилак.

Сенинг ўранганинг шолдан бир бўлак
Сенинг хипча белинг маҳв етди мени.

Сенинг рўмолчангда нозик бир нақшинг
Сенинг ўқтин-ўқтин сирли боқишинг
Сенинг Байёнийдан ҳуркиб қочишинг
Сенинг шу йулларинг маҳв етди мени.

* * * * *

Öldükten Sonra

Murat die beklediğim şu ölüm
Geldi ruh cesetten arımaktadır
Ve ansızın soldu hayat güllerim
Damarlarda kanım kurumaktadır

İyi olur sandım burdaki hanem
Çaresi yoktur ki gerie dönem
Ne cennet verdiler ne de cehennem
Cesedim toprakta çürümektedir

O dünyada kaldı sürdüğüm safa
Bileydim kimsee etmezdim cefa
Öldüğüme pişman oldum bin defa
Ah çektikçe ruhum erimektedir

Saltanat atıyla geldim sürgüne
Değişmem bir nefes burda bir güne
Beyanî gidişin eni sonu ne
Kuru gayret bizi sürümektedir

* * * * *

Ўлгандан сўнг

Мурод дея кутганимдир шу ўлим
Келди, руҳ жасатдан айрилмоқдадир
Бир лаҳзада сўлди ҳаёт гулларим
Томирларда қоним қуримоқдадир

Шинам деб ўйловдим бундаги хонам
Чораси йўқдирки орқага қайтсам
На жаннат бердилар ва на жаҳаннам
Жасадим тупроқда чиримоқдадир

У дунёда қолди кайф ила сафо
Билсайдим кимсага қилмасдим жафо
Ўлганимга пушаймон бўлдим минг дафа
Оҳ чекканча руҳим эримоқдадир

Салтанат отида келдим сургунга
Ўзгармамбир нафас бунда бир кунга
Баёний кетишинг оқибати не
Қуруқ ғайрат бизни судрамоқдадир.

* * * * *

ОШИҚ МУРОД ЧЎБОНЎҒЛИ

Ҳаёти ва ижоди

(1940-2005)

Турк ошиқлик санъатининг энг машхур намоёндаларидан бири Мурод Чўбонўғли 1940-йилнинг 1 ноябрида Туркия Жумҳуриятининг Қарс вилоятига қарашли Қалъажиде маҳалласида туғилган. Отаси Ошиқ Гулистонийдир. Онаси эса Лола хоним Мурод икки ёшга тўлганда вафот этади. 1947-1952-йилларда Қарсдаги Ғози Мухтор Пошшо бошланғич мактабида ўқийди. Кейин Қарс шаҳридаги ўрта умумтаълим мактабига киради. Лекин ўқиши чала қолади. Кейинчалик армияда хизматини ўтаб қайтгач, сиртдан 1982-йилда ўрта мактабни, 1992-йилда эса лицейни тамомлайди. Анадолу Университетига сиртдан ўқишга киради. Лекин ўқишни давом эттира олмайди. Мурод 12 ёшдан кўшиқ куйлай бошлайди. Унинг устози отаси Ошиқ Гулистонийдир. Кейинчалик Мурод Чўбонўғли пософлик Ошиқ Мудоний, гурешкентлик Ошиқ Ниҳоний, қағизманлик Жамол Хўжа, арданучлик Эфкорийва бошқа ошиқлардан ҳам кўп нарсаларни ўрганади. 24-сентябр 1957-йилда Қарс шаҳрида ўтказилган ошиқлар (бахшилар) айтишувида (бахсида) биринчи ўринни эгаллайди. 1965-йилда эса Қўнё шаҳрида ўтказилган Туркия ошиқлар байрамида Жумҳуриятда биринчи ўринни эгаллайди. Бу бахсда у машхур Ошиқ Мудоний билан тортишади ва “Қизир ўғли Мустафо Бей” кўшиғи билан биринчилиكنи қўлга киритади. Бу биринчилик унга шуҳрат келтиради. У бутун Туркияни кезиб чиқади. 1960-йилдан бошлаб чет

элларда бўлиб, кўшиқ куйлайди. Дастлаб Германия, кейинчалик Франция, Бельгия, Голландия каби давлатларда ҳам бўлди. 70-йилларда Эрон, Англия, Шимолий Кипрга боради.

Ошиқ Мурод Чўбонўғли икки марта “Олтин Диск” мукофотини олади. Биринчи олтинни “Кўл этмеди ми?” (Кул қилмадими?) кўшиғи учун олган бўлса, иккинчисини “Дён Бана” (Менгақайт) кўшиғиучунолади.

Ошиқ Мурод Чўбонўғли 1972-йилнинг 21-октябрида “Йилнинг энг яхши бахшиси” унвонига сазовор бўлади.

Ошиқ Мурод Чўбонўғлининг Онили Ҳаққи Вироний, Мурсал Синан, Ориф Теллиўғли, Илгар Чифтчи каби ўнлаб шогирдлари бор. Машҳур шоир, Ошиқ Мурод Чўбонўғли юзлаб шеърлар, бир нечта дostonлар авторидир. Ошиқ Мурод Чўбонўғли 2005-йил 26-мартда Анқара шаҳрида вафот этади.

ОШИҚ МУРОД ЧЎБОНЎҒЛИ ИЖОДИДАН НАМУНАЛАР

Bizim Ele

Nolur dünya sana bir arzum vardır!
Bari essin rüzgar, yel bizim ele!
Bir yanı çiçektir bir yanı çimen,
Bari nolur gitsin yol bizim ele!

Bu nasıl bir güçtür, nasıl kuvvettir?
Doğruların edeceği himmettir,
Vatanımın her bir yanı cennettir,
Biraz da dolaş sen gel bizim ele!

Dumanı çıkmayan sobayı yakama,
Ey felek kancanı bizlere takma!
Dönöp kem gözlerle bizlere bakma,
Biraz da gül bari gül bizim ele!

Açılmamış gizli olan sır imiş,
Seven sevdiğine doğru yar imiş,
Çobanoğlu'nun da neyi var imiş?
Armağandır üç tek tel bizim ele.

* * * * *

Бизнинг Элга

Дунё, менинг сендан бир истагим бор,
Ҳеч бўлмаса эссин ел бизнинг элга.
Бир ёни гулзору, бир ёни чаман,
Ҳеч бўлмаса йўл тушсин бизнинг элга.

Бу қандайин кучдир, қандайин қувват,
Яхшиларнинг қилар ишидир ҳиммат.
Ватанимнинг ҳар томонидир жаннат,
Ҳеч бўлмаса ўзинг кел бизнинг элга

Тутуни чиқмаган ўчоқни ёқма,
Эй фалак жаҳлингни бизларга тўкма
Қайтиб ғам кўзларла бизларга боқма,
Ҳеч бўлмаса бир бор кул бизнинг элга.

Очилмаган яширин бўлган, сир эмиш
Севган севганига севимли ёр эмиш
Чўпон ўғлининг ҳам нимаси бормиш
Совгадир уч электр сим бизнинг элга.

* * * * *

Çiftçi Kardeş

Baharın kokusu gelir,
Durma çalış çiftçi kardeş!
Çalışan rızkını alır,
Durma çalış çiftçi kardeş!

Yeşillik bürüdü dağı,
Bülbüller dolanır bağı,
Ağaçlar açtı yaprağı,
Durma çalış çiftçi kardeş!

Topraktadır bütün imkan,
Durma çalış sen de kazan,
Boşuna yatar mı insan?
Durma çalış çiftçi kardeş!

Sen bulursun ilacını,
Alırsın kısmet tacını,
Kurutma sen ağacını,
Durma çalış çiftçi kardeş!

Bizlere hazine orman,
Rıcam budur kesme fidan,
Ondan faydalanır insan,
Durma çalış çiftçi kardeş!

Bu Çobanoğlu seslenir,
Tarla gübreyle beslenir,
Çalıştıkça heveslenir,
Durma çalış çiftçi kardeş!

* * * * *

Деҳқон бобо

Баҳор ифори келмоқда...
Ҳорма, толма, деҳқон бобо!
Ишлаган ризқин термоқда,
Ҳорма, толма, деҳқон бобо!

Яшилга бурканди тоғлар
Булбуллар сайр этар боғлар
Дарахтлар очти япроқлар
Ҳорма, толма, деҳқон бобо!

Тупроқдадир бари имкон,
Ҳорма, толма, яйра, қувон
Бекор яшамасин инсон
Ҳорма, толма, деҳқон бобо!

Сен топарсан иложини
Киярсан тақдир тожини.
Қуритма қайрағочингни
Ҳорма, толма, деҳқон бобо!

Бизларга хазина ўрмон,
Ниҳолин кесма, эй қадрдон.
Ундан фойда олар инсон,
Ҳорма, толма, деҳқон бобо!

Чўпонўғли сенга айтар
Ўғит тупроқни кучайтар
Барака ўзингга қайтар,
Ҳорма, толма, деҳқон бобо!

* * * * *

Kardeş

Büyükleri dinle, kendini topla
Doğru çalış, yürü yoluna kardeş
Kötü gözle bakma komşularına
Dikkat et sözüne diline kardeş!

İnsan ol kimsee, çelmeyi takma
Merhametli davran düşkünü sıkma
Babanın ananın sözünden çıkma
Sabır etmelisin haline kardeş!

Tatlı konuş, kimsee acı deme,
Helal kazan, haram lokmayı yeme
Gücün yettiğine fazla yüklenme,
Güvenme gücüne, koluna kardeş!

İncitirsen incitirler zaman var,
Adaleti temsil eden divan var.
Yahşıları yoldan atan yaman var
Zehir katma elin balına kardeş!

Kayıp etme namusunu, arnı...
Her olur olmaza açma sırrını
İyi seçmelisin ahabplarını
Düşme zalimlerin feline kardeş!

Hakkın birliğine her zaman inan,
Herşeyi gösterir vaktiyle zaman.

Kendi hakkını da sen kendin kazan
Göz dikme ellerin malına kardeş!

Çobanoğlu dikkat eyle sözüne
Sakın mağrurlanma özü özüne
Kulun ayıbını vurma yüzüne,
Düşersin kötünün eline kardeş!

* * * * *

Қондош

Катталарни тингла, ўзингни қўлга ол
Ҳалол ишла тўғри йўлдан юр дўстим.
Ёмон кўзла боқма қўшилларингга
Диққат қил сўзингга, тилингга дўстим.

Инсон бўл ҳеч кимга озор етказма
Меҳрли бўлгил фақирни қийнама
Отангнинг онангнинг сўзидан чиқма
Шу ҳолингга сабр қилгайсан дўстим.

Ширин гапир асло аччиқ сўйлама,
Ҳалол бўлгин ҳаром луқмани ема
Бировга асло кучсизсан дема
Ишонма кучингга, қўлингга дўстим.

Сен ранжитсанг ранжитирлар замон бор,
Адолат тимсоли бўлган девон бор.
Яхшиларни йўлдан урган ёмон бор,
Заҳар қўшма элнинг белига дўстим.

Қўлдан берма номусингни орингни
Ҳаркимга ҳам айтаверма сирингни
Синаб танла дўсти-душманларингни
Золимлар зулмига тушмагин дўстим

Ҳақнинг бирлигига ҳамиша ишон,
Ҳар нарсани кўрсатир вақт ийла замон

Ўз ҳаққингни ўзинг ишла ва қозон
Кўз тикма елларнинг молига дўстим

Чўбонўғли диққат айла созингга
Асло мағрурланма, ўзинг ўзингга
Банданинг айбини солма юзига
Тушарсан ёмоннинг қўлига дўстим.

* * * * *

Aynasına

Gençlik elden gitti oldu ihtiyar,
Acaba baktım mı yüz aynasına?
Ömür mevsim gibi olur sonbahar,
Aldanma gelecek yaz aynasına.

Ağır yaralara derman olanlar,
Üç günlük dünyada mihman olanlar,
Özü sözü doğru insan olanlar,
Asla konduramaz toz aynasına.

İnsanı öldüren acı bir kereder,
Ne yazılmış işe o imiş kader,
Üç konuş beş dinle bir de cevap ver,
Dikkat et evvela söz aynasına.

Mutlaka konuşur Hakk,a erenler,
Hak için canını frda edenler,
Kenfini alemde güzel görenler,
Mutlaka bakmıştır öz aynasına.

Çobanoğlu herkesin bir yarı var,
Yaradanın tükenmeen varı var,
Güzellerde Yaradan,ın nuru var
Eğer baktın ise göz aynasına.

* * * * *

Кўзгу

Ёшлик ўтди кетди, келди кексалик,
Ажабо боқдингми юз кўзгусига,
Умр мавсум каби, кузи қиши бордир,
Алданма келгуси ёз кўзгусига.

Оғир яраларга дармон бўлганлар,
Уч кунлик дунёда меҳмон бўлганлар
Ўзи, сўзи тўғри инсон бўлганлар,
Асло чанг теккизмас қалб кўзгусига.

Инсонни қийнагай аччиқ бу умр,
Не ёзилган бўлса у эмиш тақдир,
Уч сўйла, беш тингла, ҳамда жавоб бер,
Диққат қил, аввало сўз кўзгусига.

Албатта сўзлайди Ҳаққа эрганлар,
Ҳақ учун жонни фидо қилганлар,
Ўзини оламда гўзал билганлар,
Аввало боқарлар ўз кўзгусига.

Чўбонўғли ҳар кимнинг бир ёри бор,
Яратганнинг туганмас берари бор,
Гўзалларда Яратганнинг нури бор,
Агар боққан бўлсанг кўз кўзгусига.

* * * * *

Neler Olur

Gel ağlama deli gönül,
Gündoğmadannelerolur!
Her şeyitakdirebırak,
Gündoğmadannelerolur!

Yaradan'ıetmeinkar,
Odurrahmet, OdurHunkar,
Her akşamınsabahıvar,
Gündoğmadannelerolur!

Bu bahçeninbağbanıvar,
Herşeyinbirzamanıvar,
Çokyaranındermanıvar,
Gündoğmadannelerolur!

Her sözüişitipduyma,
Cahilealdanıpuyma,
Ne olurmazlumakıyma,
Gündoğmadannelerolur!

Kendiniboşunayakma,
Dikkatetyolundançıkma,
Çok da senyukarıgitme,
Gündoğmadannelerolur!

Çobanoğlunasılteldir?
Tedbiribozarmıştaktır.
Bilmemaradığın nadir?
Gündoğmadannelerolur!

* * * * *

Нелар Бўлғай

Кел, йиғмала, телба кўнгил,
Тонг отгунча нелар бўлғай.
Ҳар нарсани тақдирга ёй,
Тонг отгунча нелар бўлғай.

Яратгани қилма инкор,
Удур Раҳмон, удур Хункор
Ҳар оқшомнинг ҳам тонги бор,
Тонг отгунча нелар бўлғай.

Бу боғларнинг боғбони бор,
Ҳар ишнинг ўз замони бор.
Ҳар дарднинг ҳам дармони бор,
Тонг отгунча нелар бўлғай.

Ҳар сўзга ишониб қолма
Ёлғонга алданиб қолма
Мазлумни эзувчи бўлма
Тонг отгунча нелар бўлғай.

Ўзингни ўтларда ёқма,
Диққатли бўл, издан чиқма.
Сен осмонга кўп ҳам боқма
Тонг отгунча нелар бўлғай

Чўпон ўғли не айтадур
Тадбирни бузармиш тақдир
Билмам, излаганинг надир,
Тонг отгунча нелар бўлғай.

* * * * *

Aşıklar

Şarkın aşıkları düştü aklıma
Şimdi ediyor mu meydan aşıklar?
İlmi bir deryadır Mevlüt İhsanı
Başına çökmüş mü duman aşıklar?

Aşık Laçın dertli dertli dolanır
Gözyaşları akar akar bulanır
İç yarası çıban gibi sulanır
Onda vardır acı çıban aşıklar

Ozan Şeref edebiyat ustadı
Aşık Mihmani' yin bitmez feryadı
İlhamı ustadır silinmez adı
Sizdedir kıymetli mercan aşıklar

Üzeyir Usta'nın sohbeti hoştur
Her aşık doludur, sanmayın boştur
Kadahanlı Murat bir ağır taşdır
İçi dolu gizli dükkan aşıklar

Toruni üstadı büyük Sümmani
Tortumda eziktir Aşık Ruhani
Yıkılmaz kaledir koca Reyhani
Kimse güç veremez, tufan aşıklar

Rüstam Alyansoğlu yeni bir fidan
Aşık Firgani de kızarsa yaman

Alirza cořkundur, ađırdır Sınan
Bunlarda biter mu figan ařıklar?

Ozanların Kars elidir durađı
Cana çok yakındır Nuri Çırađı
Günay Yıldızın da çoktur merađı
Çobanođludandır destan ařıklar.

* * * * *

Ошиқлар

Шарқнинг ошиқларин эсладим шу он
Ҳозир ҳам қурарму майдон ошиқлар
Илми бир дунёдир Мевлут Ихсони
Бошига келдим, кулфатошиқлар

Ошиқ Лочиндардликдардликезар,
Кўзёшлари лойқаланир ва оқар
Кўнгилдардлик, ҳеч тузалмасяралар,
Унда бор дираччиқ бир дардошиқлар.

Бахши Шарафада биётустози,
Ошиқ Меҳмонийнинг битмас фарёди.
Илҳомий устоздир ўчмайди номи
Сизда дир қийматли маржоношиқлар.

Узаир устанинг шарбатлари ҳўш
Хар ошиқнинг дарди тўла, дема бўш
Қодахонли Мурот ҳам бир оғир тош
Ичи тўла сирли макон ошиқлар

Тўроний устози буюк Суммоний
Тортумда езилди ошиқ Руҳоний
Йиқилмас қалъадир кекса Райҳоний
Ҳечким бас келолмас тўфон ошиқлар

Рустам Алянсўғли янги бир Девон
Ошиқ Фарғоний ҳам қизишса чунон

Али Ризо жўшқиндир, оғирдир, Синон,
Улардабитармифиғоношиқлар.

Қарс элидир ошиқларнинг макони.
ЖонимгаяқиндирНуриЧироғий
Гунай Юлдузнинг ҳам кўпдир мароғи

* * * * *

Sevdiğim

Ben deyim derdimi sen al kaleme,
Gönül defterine yazma sevdiğim!
Sen beni düşürdün gurbet allere,
Ne olur bağrımı ezme sevdiğim!

Eline yakmışsın elvanlı kına,
İster beni anla, ister anlama,
Yaptırdım gönlümde elvanlı bina,
Gelip bundan sonra gezme sevdiğim!

Bülbül boş dolanmaz gonca gülleri,
Yıprattım sazımda çalan telleri,
Kader dolandırır gurbet elleri,
Ne olur sen bana kızma sevdiğim!

Seslendim de duymaz oldun sesimi,
Senden başka kimse çekmez yaşımı,
Sen bir dar misali, ben de Nesimi
Çekip de derimi yüzme sevdiğim!

Çobanoğlu hemden aldım dastime,
Gün gelir Azrail çöker kastıma,
Sağlığımda hiç gelemedin üstüme,
Ölürsem mezarım kazma sevdiğim!

* * * * *

Севганим

Мен сўзлайман дардимни ол қаламга
Кўнгил дафтарингга ёзма, севгилим
Сен мени юбординг ғурбат элларга
Не бўлар бағримни эзма, севгилим!

Кўлингга сурубсан алвонли хина
Хоҳ мени англа, хоҳла англама
Кўнглимга қурдирдим айвонли бино
Келиб бу бинога кетма севгилим

Булбул бекор кезмас гунча боғларни
Йипратдинг созимда чалган торларни
Такдир айлантирар ғурбат элларни
На бўлар менга жаҳл қилма севгилим

Хайқирдим эшитмас бўлдинг сасимни
Сендан бошқа ким ҳам тутар ёсимни
Сен бир дорсан, мен бир Насимий
Ҳам сўйиб, теримни шилма, севгилим

Чўпон ўғли ҳамроҳ олди ёнига
Кун келар ажал чанг солар жонга
Соғимда келмадинг кулбам ёнига
Ўлар бўлсам қабрим қазма, СЕВГИЛИМ!

* * * * *

Uyan Gönül

Dünya baki insan yalan,
Uyan gönül, uyan gönül.
Gençlik çağı oldu talan,
Uyan gönül, uyan gönül.

Gözlerimden akar yaşlar
Dizlerimden ağırı başlar,
Yetmez mi yaptığın işler?
Uyan gönül, uyan gönül.

Dünya ile nadir davan?
Bir gündeyıkılır yuvan.
Hani baban, hani anan?
Uyan gönül, uyan gönül.

Çobanoğlu çeker çile,
Gün gelir düşersin dile,
Gidersin sonsuz menzile,
Uyan gönül, uyan gönül.

* * * * *

Уйғон Кўнгил

Дунё боқий, инсон ёлғон
Уйғон кўнгил, кўнгил уйғон
Ёшлик чоғим бўлди талон
Уйғон кўнгил, кўнгил уйғон.

Кўзларимдан оқар ёшлар,
Тиззаларда оғриқ бошлар
Етмасми қилганинг ишлар
Уйғон кўнгил, кўнгил уйғон.

Дунёга бор не давоинг
Бир кунда йиқилар уйинг
Қайда отанг, қайда онанг
Уйғон кўнгил, кўнгил уйғон.

Чўпон ўғли азоб чекар
Бир кун машҳур бўлиб кетар
Абадий манзилга етар
Уйғон кўнгил, кўнгил уйғон.

* * * * *

Seslenirim

Bütündür benim toprağım,
Hele ölmemişim sağım,
Dalgalansın al bayrağım,
Türk'üm Türk'e seslenirim.

Yazılan gelir başıma,
Kimse çıkmasın karşıma,
Değme benim kardeşime,
Türk'üm Türk'e seslenirim.

Zalimler yolundan azmış,
Kendi mezarını kazmış,
Tarihlerde böyle yazmış,
Türk'üm Türk'e seslenirim.

Başım alıp nere gidem,
Bir canımvar feda edem,
Anam Havva, babam Adem.
Türk'üm Türk'e seslenirim.

Biz Allah'a inanalım,
Bir kapıya dayanalım,
Düşman sarmış uyanalım,
Türk'üm Türk'e seslenirim.

Çobanoğlu başka ne der,
Öz canını kurban eder,
Edirne'den Kars'a kadar,
Türk'üm Türk'e seslenirim.

* * * * *

Ҳайқираман

Бутундир менинг тупроғим
Ҳали сўнмади чироғим
Ҳилпирасин ол байроғим
Туркман, туркка ҳайқираман

Тақдирдаги келар бошимга
Ҳеч ким чиқолмас қошимга
Тегма менинг қардошимга
Туркман, туркка ҳайқираман.

Золимлар йўлидан озмиш
Ўз ўзига гўр қазимиш
Тарихда ҳам шундай ёзмиш
Туркман, туркка ҳайқираман.

Бошим олиб қайга кетсам
Бир жоним бор фидо этсам
Онам Ҳавво, отам Одам
Туркман, туркка ҳайқираман.

Биз Аллоҳга ишонайлик
Биргаликда куч булайлик
Душман босмиш уйғонайлик
Туркман, туркка ҳайқираман.

Чўпонўғли яна не дер
Ўз жонини фидо этар
Эдирнедан Карсга қадар
Туркман, туркка ҳайқираман

* * * * *

Hesabını soracak

Bağda bağban beceremez bağını,
Güller bir gün hesabını soracak.
Eğer yıkar isen dost ocağını,
Eller bir gün hesabını soracak.

Açma gönül her insana sırtını,
Kayıp etme namusunu arını,
Haram yere harcar isen varını,
Mallar bir gün hesabını soracak.

Doğru yoldan sen çevirme izini,
Kayıp etme bu dünyada özünü,
Düşünmeden konuşursan sözünü,
Diller bir gün hesabını soracak.

Hakkı koyup kula boyun eğersen,
Acı sözle kul kalbine değersen,
Fakiri ezip de mazlum döğersen,
Eller bir gün hesabını saracak.

Yazılanlar mutlak gelir baiına,
Zehir katma ahabının aşına,
Günlerin harcarsın boşu boşuna,
Yıllar bir gün hesabını soracak.

Kayıp etme baharını yazını,
Düşme gözden, kimse çekmez nazını,
Çobanoğlu dikkatli çal sazını,
Teller bir gün hesabını soracak.

* * * * *

Ҳисобини сўрайди

Боғда боғбон яшнатоилмас боғини
Гуллар бир кун ҳисобини сўрайди
Гар ёкмок бўлсангда дўстлик ўчогин
Эллар бир кун ҳисобини сўрайди

Ҳар инсонга очма кўнгил сирингни
Йўқотмагин номусинг-ла орингни
Гар харом йўлга сарфларсанг борингни
Бойлик бир кун ҳисобини сўрайди

Тўғри йўлдан қайирмагин изингни
Қўлдан берма дунёда ўзлигингни
Ўйламасдан айтаверсанг сўзингни
Тиллар бир кун ҳисобини сўрайди

Ҳакни қўйиб қулга бўйин эгарсан
Аччиқ сўз-ла қул қалбига тегарсан
Фақирни эзиб мазлумни гар урсанг
Қўллар бир кун ҳисобини сўрайди

Албат келар ёзилгани бошингга
Заҳар қўшма аҳбобингнинг ошига
Кунлар бекор ўтар шу ёш бошингга
Йиллар бир кун ҳисобини сўрайди

Қўлдан берма баҳоринг у ёзингни
Тушма кўздан, ҳеч ким тортмаз нозингни
Чўбонўғли диққатла чал созингни
Торлар бир кун ҳисобини сўрайди.

* * * * *

ТУРКЧА – ЎЗБЕКЧА ҚИСҚАЧА ЛУҒАТ

A

Andırmak – эслатмок, хотирлатмок

B

Bosamak – эсанкирамок

Basa – мури

Bulanmak – лойкаланмок

D

Duman – туман

Düğün – туй

Duvak – келинчак ёпинчиги

E

Endam – комат

Ekmek – нон

H

Hedef – максад

Haп – бекат

Ç

Çetin – кийин

Çağlayan – шалола

Çiftçi – дехкон

İ

İhtiyar – кария, кекса

İşkence – кийнок, азоб

İlaç – дори

K

Köşe – бурчак

Kambur – галвир

Kader – такдир
Kayısı – урик
Kiraz – гилос
Kasırğa – гирдоб
Katır – хачир
Kelepçe – кишан
Kazma – кирка
Koku – хид

L

Lodos – жануб шамоли

M

Meyil – майл
Menekşe – бинафша
Mendil – даструмол

B

Noldu – нима булди
Nisan – апрель

O

Oda – хона
Ocak – январь

P

Pul – марка
Pencere – дераза
Petek – асалари ини
Pınar – булок

S

Soba – печка
Suç – айб

Sıla – гурбат
 Savaş – уруш
 Sac – плитка, печка
 Sarhoş – маст
 Sıra – катор
 Sırmalı fıstık – бурмали куйлак
 Ş
 Şaka – хазил
 Şahin – бургут
 Şarkı – кушик
 Şubat – февраль
 T
 Tebdil – узгартириш
 Toz – чанг
 Tezvir – ёлгон гапириш
 Tunç – бронза
 Türkü – кушик
 Teneşir – майитни ювиш жойи
 Y
 Yaver – ёрдамчи
 Yuva – ин
 Yaya – яйлов
 Yas – аза
 Z
 Zengin – бой, бадавлат

Мазкур лугатда маъноси изохланган сузлар факат ушбу рисоладаги шеърий матнлар сузларигагина хосдир.

Фойдаланилган адабиётлар

Ўзбек тилидаги фойдаланилган адабиётлар

1. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халкимиз билан бирга курашимиз. Шавкат Мирзиёев. Тошкент, 2017.
2. Ошик Вейсал ижоди ва турк фолклори. Шабанов Ж.К., Тошкент, 2009.
3. Ошиклар бустонидан гулдаста. Шабанов Ж.К., Тошкент, 2016.

Турк тилидаги фойдаланилган адабиётлар

1. Aşıklık geleneği ve Aşık edebiyatı, Erman Artun, İstanbul, 2005
2. İbtidosidan bugungi kuniga qadar Turkiya Turk adabiyoti, Nevzat Köseoğlu ve diğerleri, Ankara, 2003
3. Türk dünyası el kitabı, üçüncü cilt, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1992
4. Karacaoğlu şiirleri, Müjgan Cumbur, İstanbul, 1993
5. Özbekçe-Türkçe ve Türkçe-Özbekçe izahlı sözlük, Taşkent, 1997
6. Aşık Veysel hayatı ve bütün şiirleri. Dostlar beni hatırlasın. İnkılap, İstanbul, 2014
7. Aşık Beyani'nin hayatı, sanatı ve bütün şiirleri. Hasan Kavruk ve Mehmet Yılmaz. Malatya, 2010
8. Aşık Murat Çobanoğlu hayatı, sanatı, eserleri. Ali Kafkasyalı. Ankara, 1998

МУНДАРИЖА

“Турк адабиётида Ошиқлик (бахшичилик) санъати”	3
Турк адабиётида ошиқлик (бахшичилик) санъати тарихидан.....	5
Ошиқ Қоражаўғлон. Хаёти ва ижоди	8
Ошиқ Қоражаўғлон ижодидан намуналар	12
Ошиқ Кўрўғли. Хаёти ва ижоди	18
Ошиқ Кўрўғли ижодидан намуналар	21
Ошиқ Умар. Хаёти ва ижоди.....	27
Ошиқ Умар ижодидан намуналар	29
Ошиқ Левний. Хаёти ва ижоди	35
Ошиқ Левний ижодидан намуналар.....	37
Ошиқ Дадалўғли. Хаёти ва ижоди.....	39
Ошиқ Дадалўғли ижодидан намуналар	42
Ошиқ Вейсал. Хаёти ва ижоди.....	50
Ошиқ Вейсал ижодидан намуналар	55
Ошиқ Баёний. Хаёти ва ижоди	105
Ошиқ Баёний ижодидан намуналар	107
Ошиқ Мурод Чўбонўғли. Хаёти ва ижоди	145
Ошиқ Мурод Чўбонўғли ижодидан намуналар	147
Туркча-Ўзбекча кискача лугат.....	171
Фойдаланилган адабиётлар	174

Жумали Казимович Шабанов. Филология фанлари номзоди, доцент. 1958 йили Сирдарё вилояти, Гулистон туманида туғилган. Ҳозирда Тошкент давлат шарқшунослик университети Шарқ филологияси факультети декани. Тошкент шаҳридаги Республика рус тили ва адабиёти педагогика институтини, Тошкент давлат шарқшунослик институтини тамомлаган.

Чоп қилинган асарлари ва таржималари:

Турк тили имло қоидалари. Тошкент, 1995.

Турк адабиётидан намуналар. Тошкент, 1995.

Ошиқ Вейсал ижоди ва турк фольклори. Тошкент, 2009.

Чет тили (Турк тили)ни ўқитиш методикаси ва замонавий технологиялари. Тошкент, 2013.

Ошиқлар бўстонида гулдаста. Тошкент, 2016.

Ўрганилаётган мамлакат тили (турк тили). Тошкент, 2017.

Таржималари:

Турк халқининг буюк фарзанди Отатурк. Тошкент, 1995.

İslom Karimov. Reformlar va istikrar. Ankara, 1998.

İslam Karimov. İdeal nesil arzusu. Istanbul, 2000.

Ж.Шабанов турк ошиқлари Ошиқ Вейсал, Ошиқ Мурод Чўбонўғли, Ошиқ Баёний ва машҳур турк шоири Нозим Ҳикматнинг шеърларини ўзбек тилига ўгирган.

Ж.Шабановнинг ўз ижодидан намуналар ва ўзбек шоирларининг шеърларидан таржималар Туркиянинг “Guncel Sanat” журналичада чоп этилган.

Шабанов Ж. Турк адабиётида Ошиқлик (бахшичилик) санъати.
Ўқув қўлланма. – Т., 2020. – 156 б.

Масъул муҳаррир:

*Филология фанлари доктори, профессор **Қ. Омонов***

Такризчилар:

ТДШУ “Таржимашунослик ва халқаро журналистика”

*кафедраси мудири, PhD **Х. Ҳамидов***

*Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси **Ш. Субҳонов***

Техник муҳаррир: М. Турсуналиева

Саҳифаловчи: А. Муҳаммадиев

Босишга рухсат этилди: 02.07.2020

Бичими 60x84 1/16 Шартли 11 б.т.

100 нусхада босилди. Буюртма №

Тошкент давлат шарқшунослик университетининг

кичик босмахонаси.

Тошкент, Шаҳрисабз кўчаси, 25 уй.

© Тошкент давлат шарқшунослик университети, 2020 йил